

Archeologienota

Woumen, Woumenweg-Kerkhofstraat

Verslag van Resultaten

BAAC Vlaanderen bvba
Hendekenstraat 49
9968 BASSEVELDE
info@baac.be

Profex
Ter Waarde 48
8900 Ieper
info@profex.be

Titel
Archeologienota Woumen, Woumenweg-Kerkhofstraat: Verslag van Resultaten

Auteur(s)
Annelore Vromans

Erkende archeoloog
Inger Woltinge; 2015/00023

BAAC-Projectnummer
2017-0865

Profex-Projectnummer
2017WV297

Plaats en datum
Gent, 11 december 2018

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 765
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Inhoud

1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	5
1.1.3	Aanleiding	5
1.1.4	Geplande werken en bodemingrepen	6
1.1.5	Randvoorwaarden	12
1.2	Werkwijze en strategie	13
1.2.1	Onderzoeksvragen	13
1.2.2	Heuristiek	13
1.3	Assessmentrapport	15
1.3.1	Landschappelijk kader	15
1.3.2	Historisch kader	28
1.3.3	Archeologisch kader	38
1.4	Besluit	43
1.4.1	Archeologische verwachting	43
1.4.2	Potentieel op kennisvermeerdering	44
1.4.3	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	44
2	Samenvatting	46
3	Lijst met figuren	47
4	Lijst met tabellen	47
5	Bibliografie	48

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

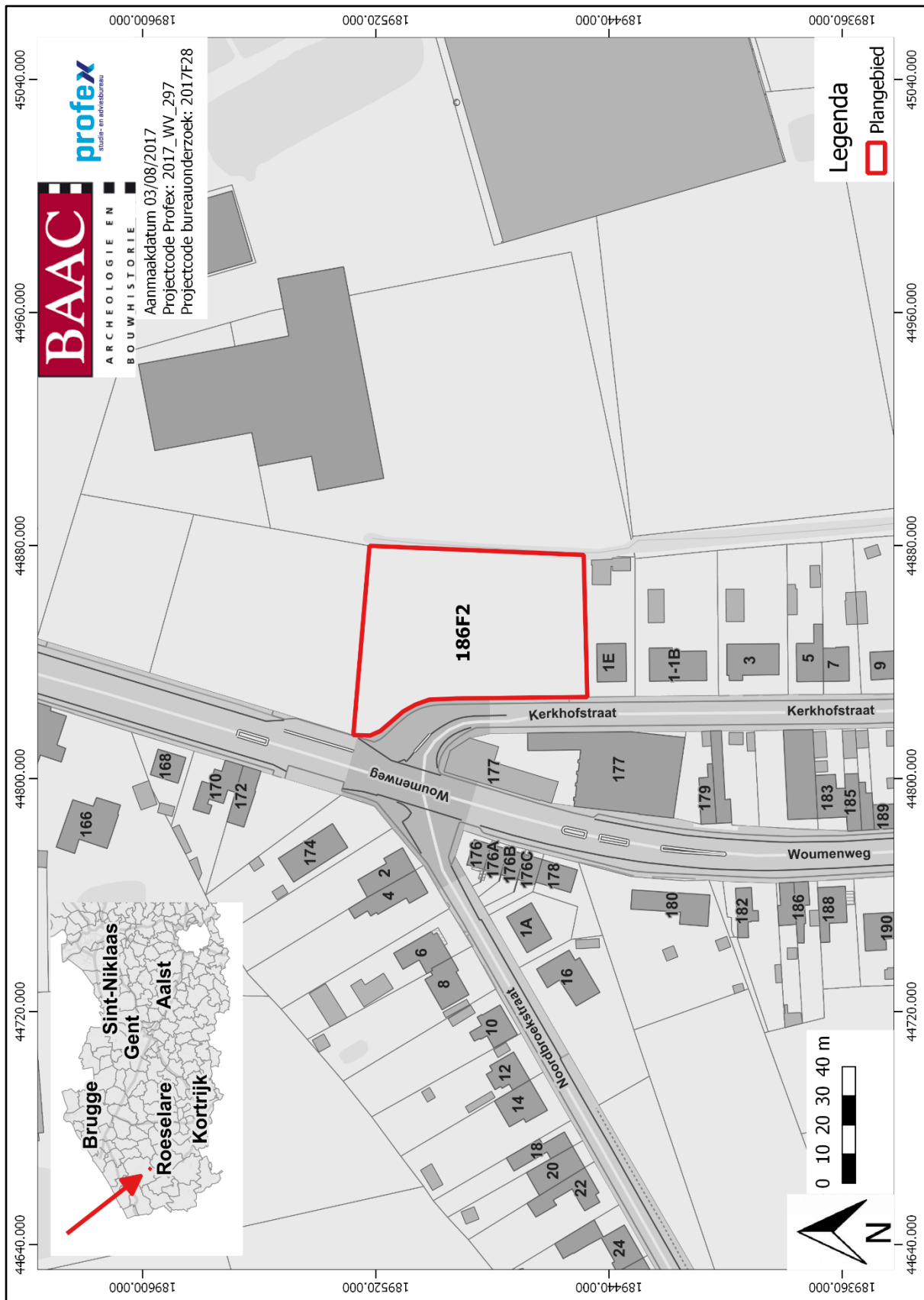
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Woumen, Woumenweg-Kerkhofstraat	
Ligging	Woumenweg, deelgemeente Woumen, gemeente Diksmuide, provincie West-Vlaanderen	
Kadaster	Diksmuide, Afdeling 8, Sectie A, Perceelnummer 186f2	
Coördinaten	Noordwest: x: 44 814.95m; y: 189 527.06m Noordoost: x: 44 877.98m; y: 189 521.41m Zuidwest: x: 44 828.36m; y: 189 449.17m Zuidoost: x: 44 875.98m; y: 189 449.46m	
Oppervlakte plangebied	4199m ²	
Projectcode BAAC Vlaanderen	2017-0865	
Projectcode Profex	2017WV297	
Bureau- onderzoek	Projectcode	2017F28
	Erkend archeoloog	Inger Woltinge; 2015/00023
	Betrokken actoren	Annelore Vromans (auteur)
	Betrokken derden	Birger Stichelbaut, UGent

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart.¹

¹ (AGIV 2016a)

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB).²

² (AGIV 2016g) (AGIV 2016e)(AGIV 2016e)(AGIV 2016e)(AGIV 2016e)(AGIV 2016e)

Figuur 3: Plangebied op orthofoto.³

³ (AGIV 2016c)

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 3.0.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning tot het verkavelen van gronden heeft Profex/BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een verkaveling gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied Woumen, Woumenweg-Kerkhofstraat bedraagt 4.199m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).⁴ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermde onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.

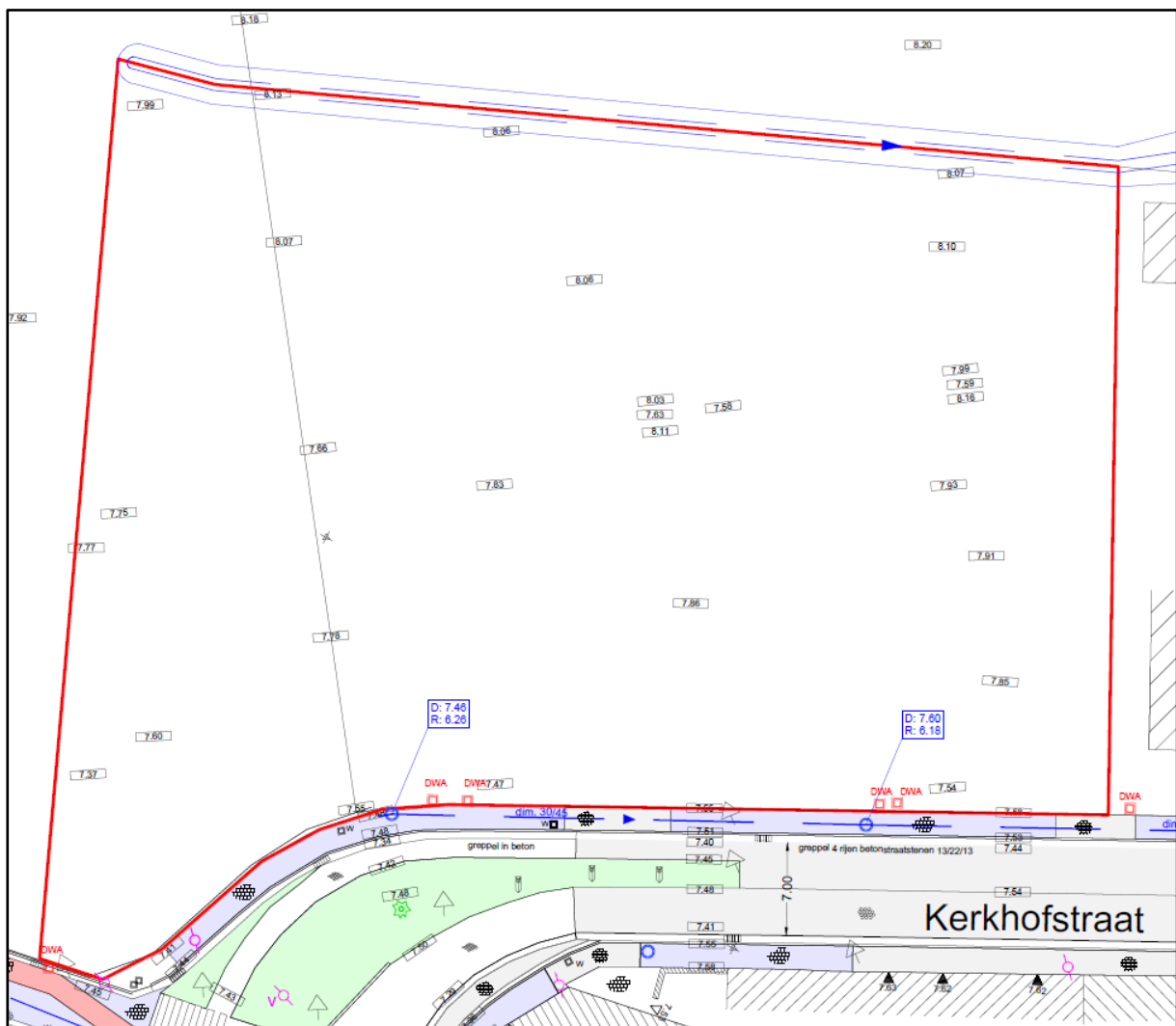
⁴ (AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016)

Aangezien de totale oppervlakte van het plangebied 3.000m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de verkavelingsaanvraag gevoegd.

1.1.4 Geplande werken en bodemingrepen

1.1.4.1 Bestaande situatie

Het perceel is open gebied en niet in gebruik (braakliggend). In het westen ligt de kruising Kerkhofstraat met de Woumenweg. Ten oosten wordt het perceel begrensd door een niet-geklasseerde gracht van zo'n 3m breed. Ten zuiden van het plangebied is er bebouwing te vinden, in het noorden is het open gebied.

Figuur 4: Uitsnede plan bestaande toestand wegenis en riolering met aanduiding hoogte TAW.⁵

1.1.4.2 Geplande bodemingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein een verkaveling. Het terrein wordt verdeeld in negen loten waarop elk een huis wordt gebouwd. Er komen twee eenheden van respectievelijk vier en vijf woningen. Het uitzicht van de woningen is nog niet gekend. Bij de bouw van de woningen en

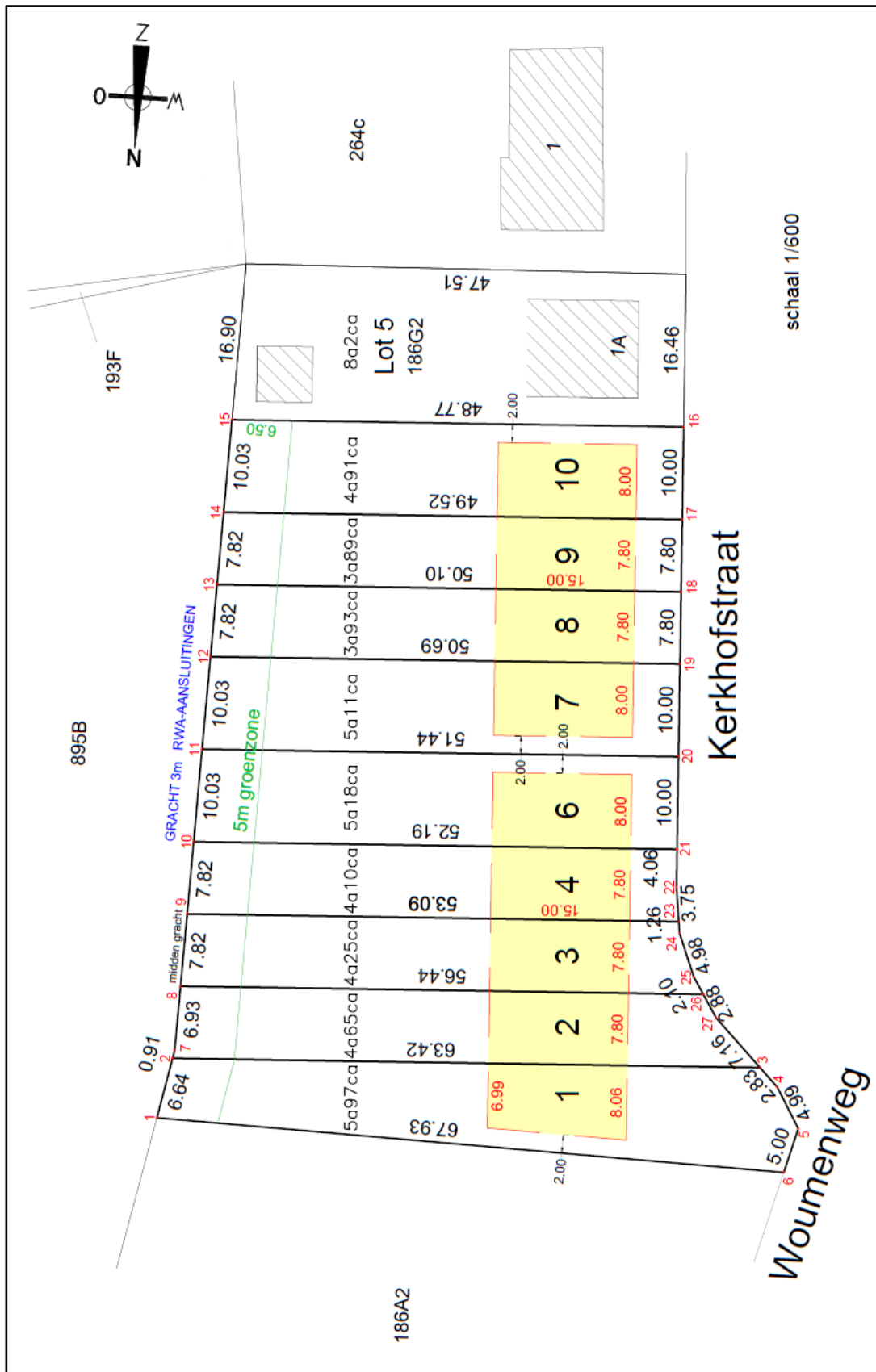
⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

aanhorigheden worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

Elke eenheid zal bestaan uit twee halfopen bebouwingen en twee of drie gesloten woningen (Figuur 5 en Figuur 6). De twee eenheden zijn van elkaar gescheiden met een tussenruimte van 4m. De huizen zijn 15m in lengte en variëren in breedte tussen 7,8 voor de gesloten bebouwingen en 8m voor drie van de halfopen bebouwingen. Het uiterst noordelijke half open huis heeft geen gelijkaardig plan als de andere. Het heeft aan de voorkant een breedte van 8,06m en achteraan een breedte van 6,99m. Een plan hoe de huizen op de verkaveling er zullen uit zien en of deze een kelder zullen krijgen, is nog niet gekend.

Ook de openbare weg zal aan bodemingrepen worden onderworpen. De huidige situatie van de openbare weg zal veranderd en aangepast worden aan de nieuwe situatie. Figuur 8 toont hoe de opdeling zal gebeuren en hoe elk segment is opgebouwd.

Bij het begin van de werken worden de opritten van de loten aangeduid. Deze worden aangelegd in betonklinkers l: 22/b: 11/h: 10, 6m breed, 4 boordstenen met 3cm opstand en telkens 1 boorsteen met een opstand van 3cm naar 15cm. De RWA (=regenwaterafvoer) huisaansluitingen worden aangesloten op de nieuwe gracht achteraan. De DWA (=droogweerafvoer) aansluitingen op de bestaande riolering zit niet in deze aanbesteding. De aangeduide ligging van de DWA-aansluitingen kan eventueel nog wijzigen.

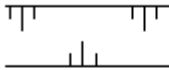

Figuur 5: Toekomstige inplanting.⁶

⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

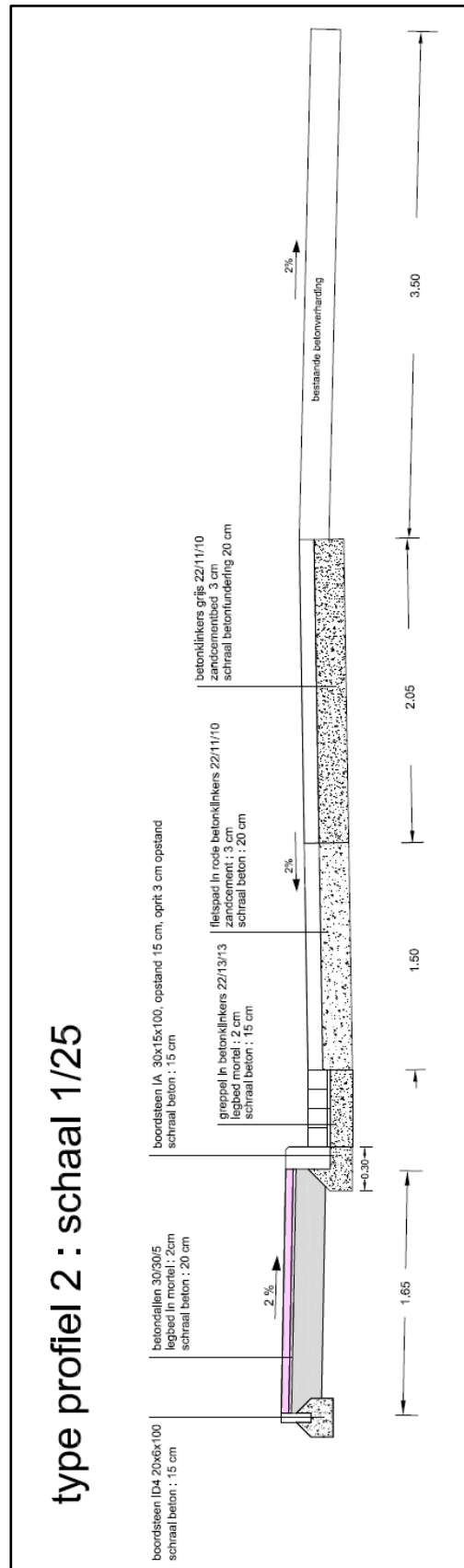

⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Legende	
	eigendomsgrens
	gracht
	afsluiting gaasdraad
	meetnagel
 BP	bestaande paal
 R	riooldeksel
	boom
	nieuwe hoogte
	bestaande hoogte
	huisaansluitputje DWA
	huisaansluitputje RWA

Figuur 7: Legende bij Figuur 6.⁸

⁸ Legende aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 8: Type profiel 2 (schaal 1/25).⁹

⁹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

1.1.5 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er grote onzekerheid is over het verlenen van de vergunning, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na het verkrijgen van de vergunning uitgevoerd dient te worden.

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van de bodem?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart

- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.¹⁰

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Cartesius

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹¹ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werden beroep gedaan op extern specialist dr. Birger Stichelbaut voor een extra studie over de wereldoorlogwaarden.

¹⁰ (CARTESIUS 2016)

¹¹ (BEYAERT e.a. 2006)

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

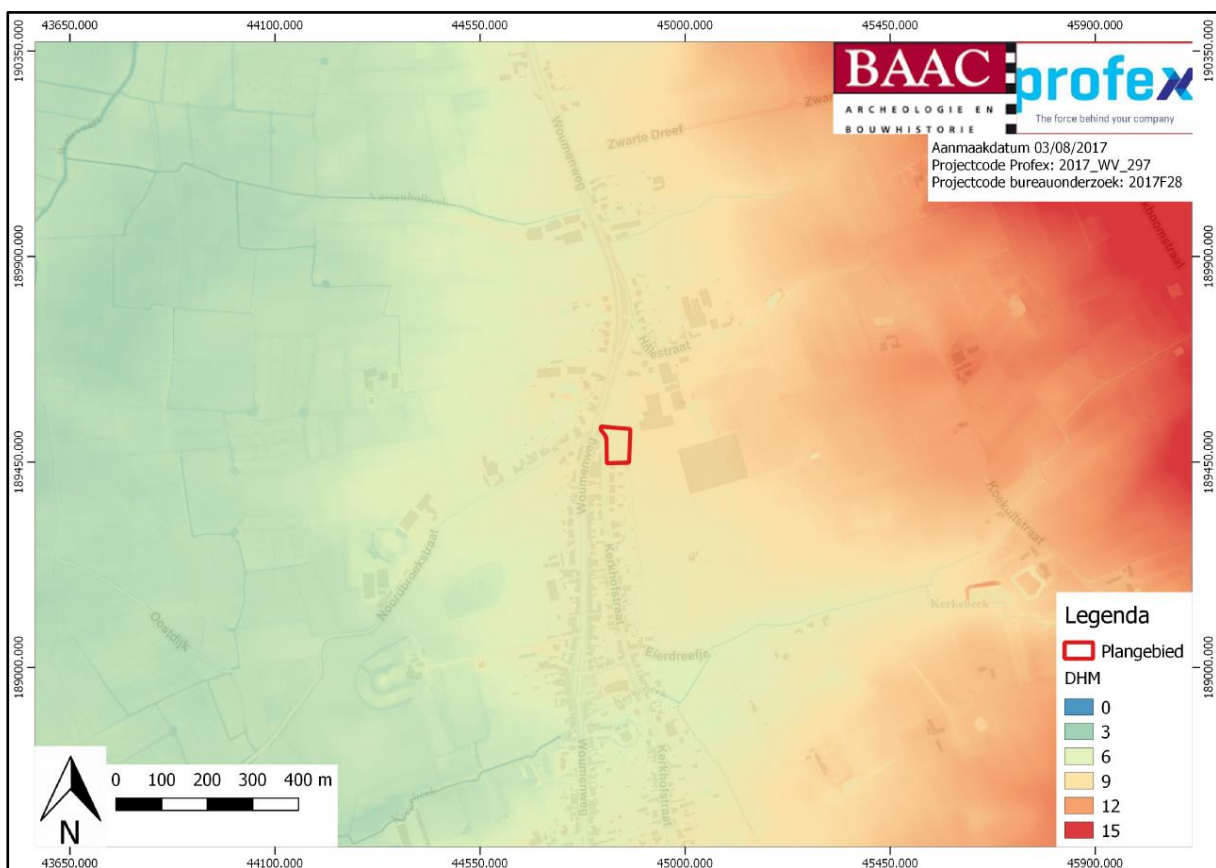
1.3.1 Landschappelijk kader

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

Topografische situering

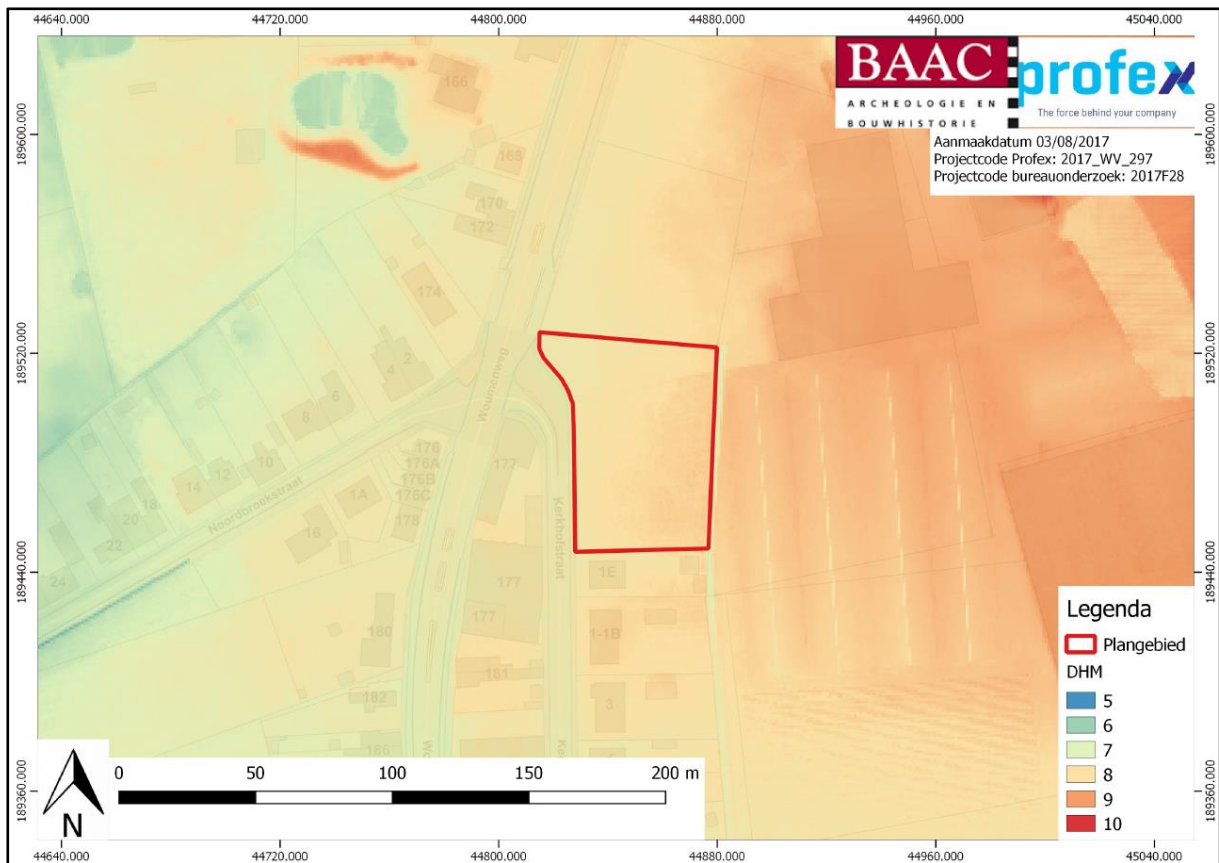
De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Figuur 1 en Figuur 2. Het plangebied is gelegen ten oosten van de kruising van de Woumenweg met de Kerkhofstraat. Het plangebied is open gebied. Het is gelegen in het noorden van Woumen, net op de rand van het dorp.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 7 en 8,3 m + TAW. Hoewel het plangebied zelf relatief vlak is, ligt het op de rand van een westgerichte helling.

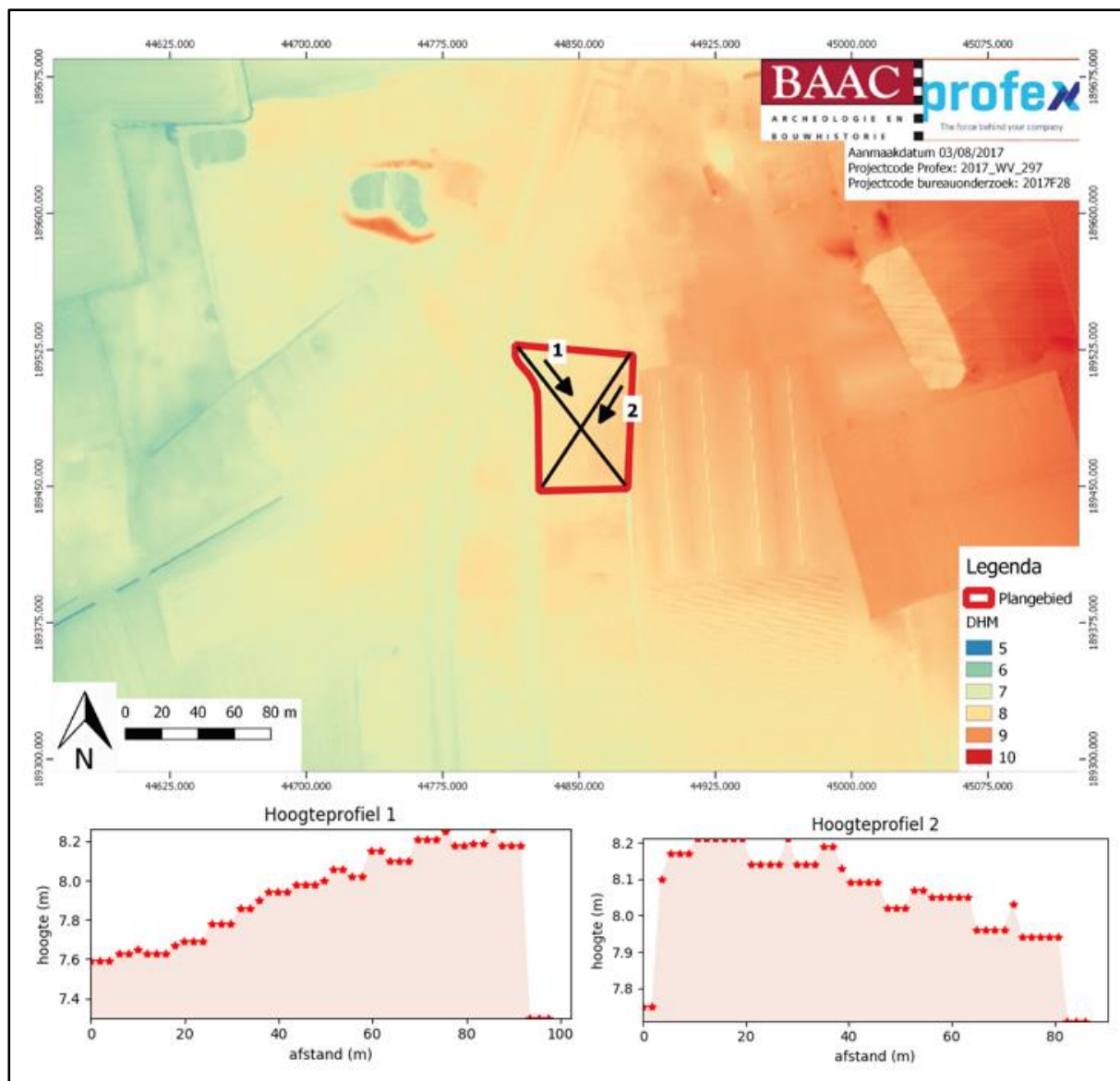
Figuur 9: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM).¹²

¹² (AGIV 2016d)

Figuur 10: Detailopname plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM).¹³

¹³ (AGIV 2016d)

Figuur 11: Plangebied met hoogteprofiel op het DHM.¹⁴

Landschappelijke en hydrografische situering

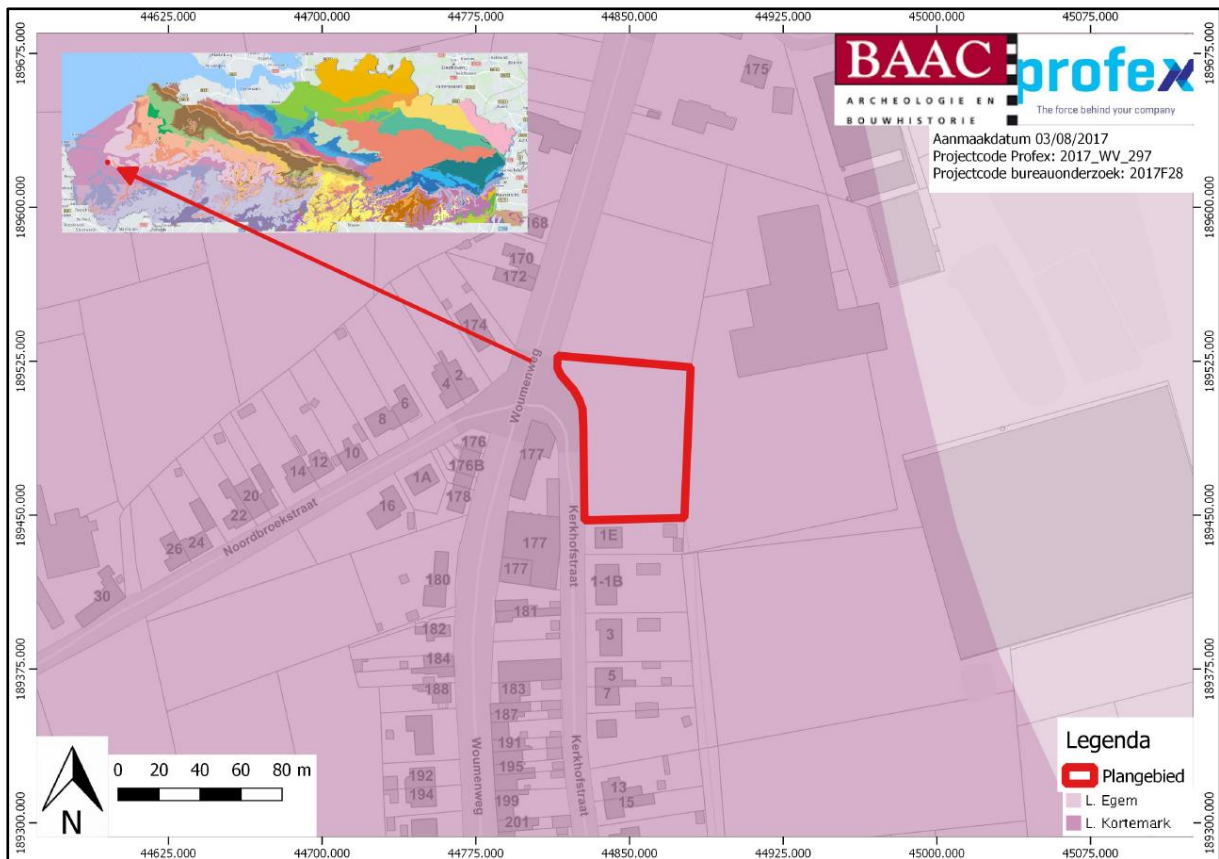
In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de Zuidelijke IJzervlakte en het land van Ieper, de zand-leemstreek.¹⁵ Dit wordt gekenmerkt door vlak tot zacht golvend landbouwgebied met kleine, lage kerndorpen en sterk verspreide alleenstaande bebouwing.

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van het Lid van Kortemark. Dit is grijze tot groengrijze klei tot silt, dunne banken zand en silt. Ten oosten van het plangebied zijn afzettingen van het Lid van Egem gelegen. Dit is grijsgroen zeer fijn zand met kleilagen, zandsteenbanken. Het zand is glauconiet- en glimmerhoudend.

¹⁴ (AGIV 2016d)

¹⁵ (DE MOOR & MOSTAERT 1993)

Figuur 12: Plangebied op de tertiairgeologische kaart.¹⁶

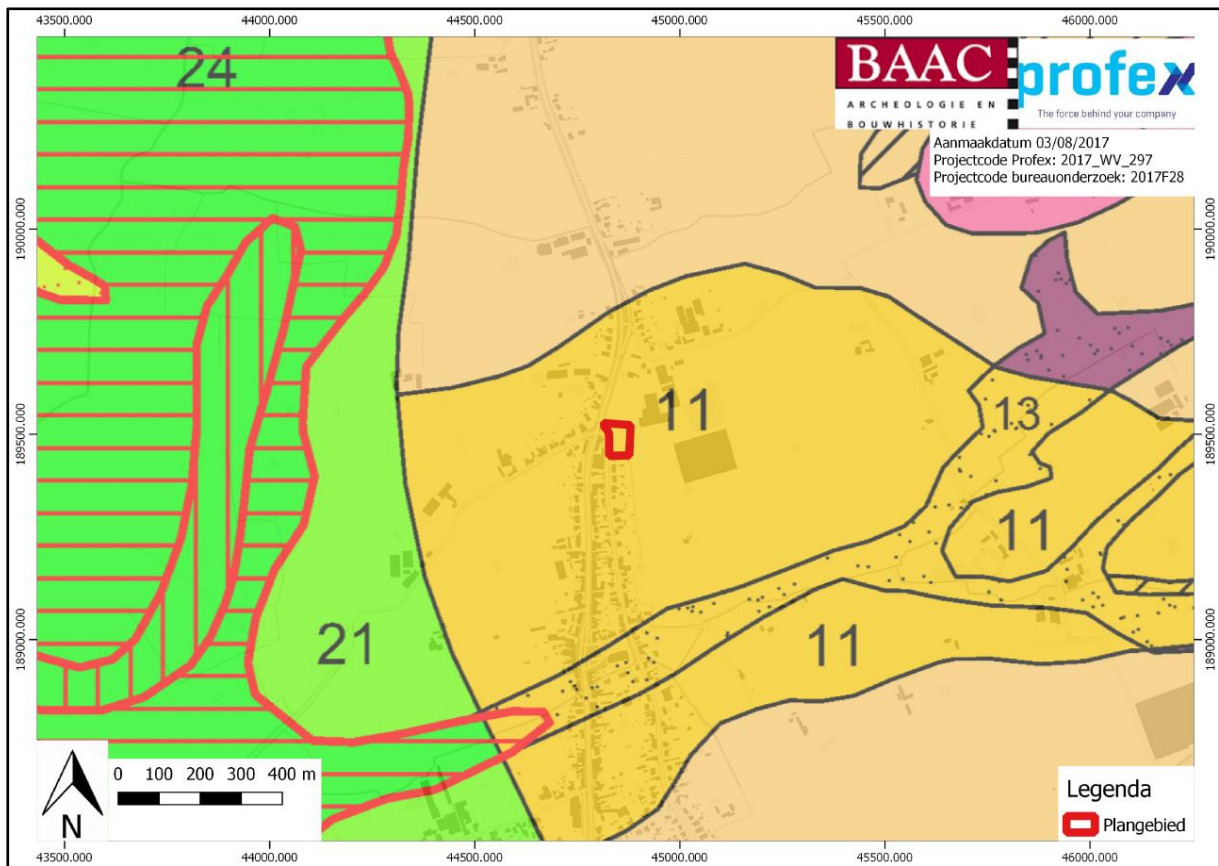
Quartair

- Quartairgeologische kaart 1:50.000¹⁷

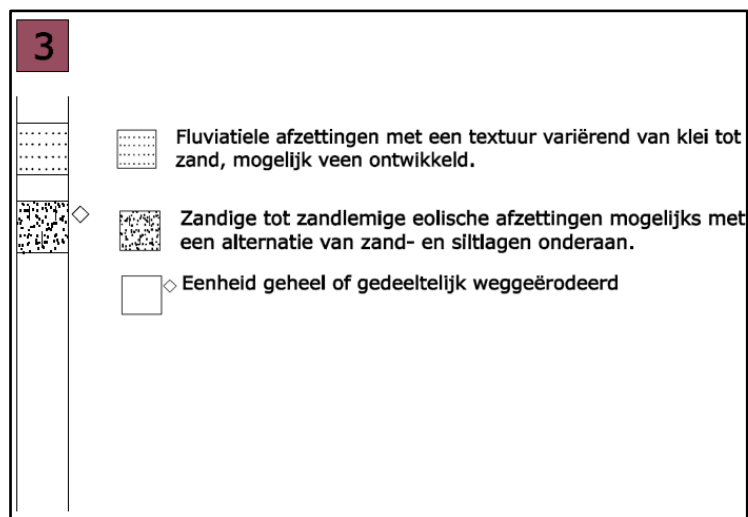
Op de quartairgeologische kaart is het plangebied gekarteerd als Type 11. In de ruime omgeving is aansluitend type 13 te vinden in het zuiden en oosten, type 4 in het noorden en type 21 in het westen. Daarnaast zijn er ook nog type 24 en type 3 te vinden.

¹⁶ (DOV VLAANDEREN 2016b)

¹⁷ (DOV VLAANDEREN 2016c)

Figuur 13: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000.¹⁸

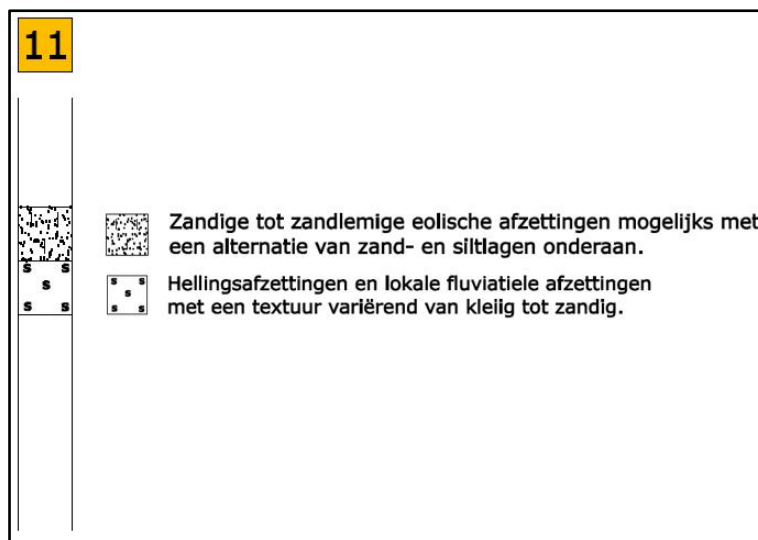
Figuur 14: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 3.¹⁹

¹⁸ (DOV VLAANDEREN 2016c)

¹⁹ (DOV VLAANDEREN 2016c)

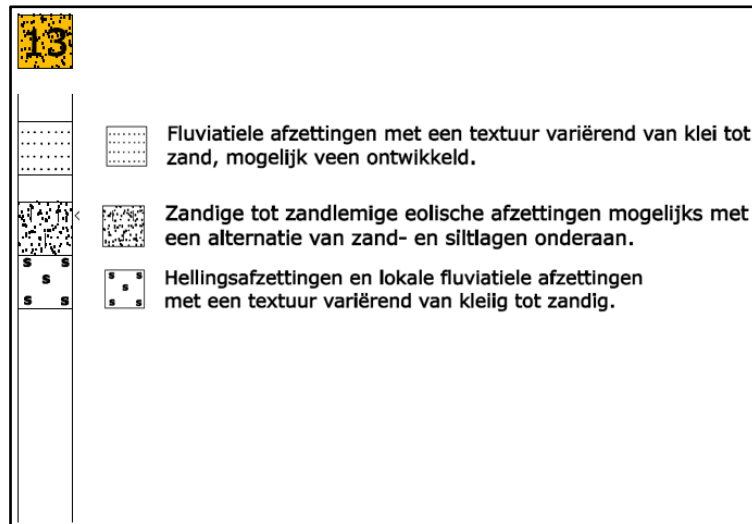
Figuur 15: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 4.²⁰

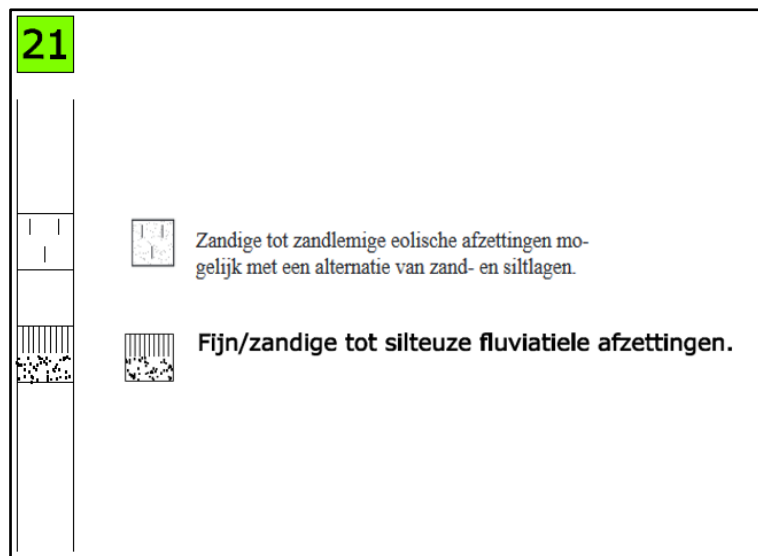
Figuur 16: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 11.²¹

²⁰ (DOV VLAANDEREN 2016c)

²¹ (DOV VLAANDEREN 2016c)

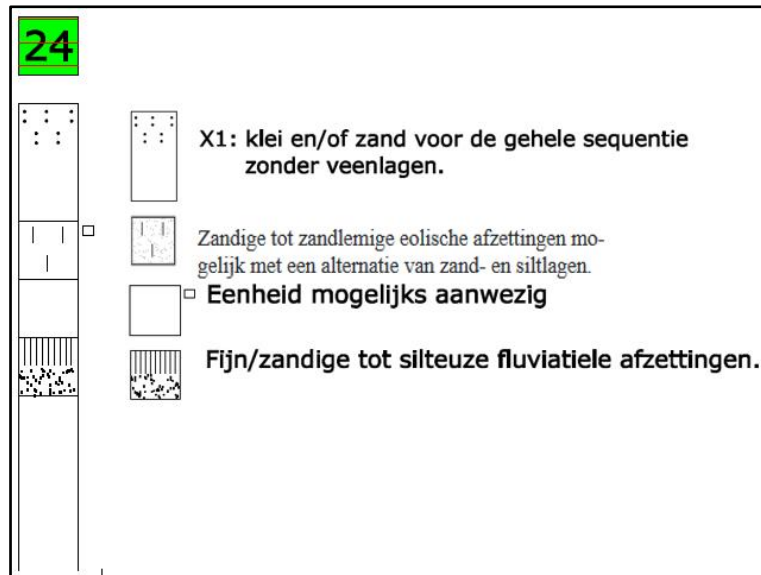
Figuur 17: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 13.²²

Figuur 18: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 21.²³

²² (DOV VLAANDEREN 2016c)

²³ (DOV VLAANDEREN 2016c)

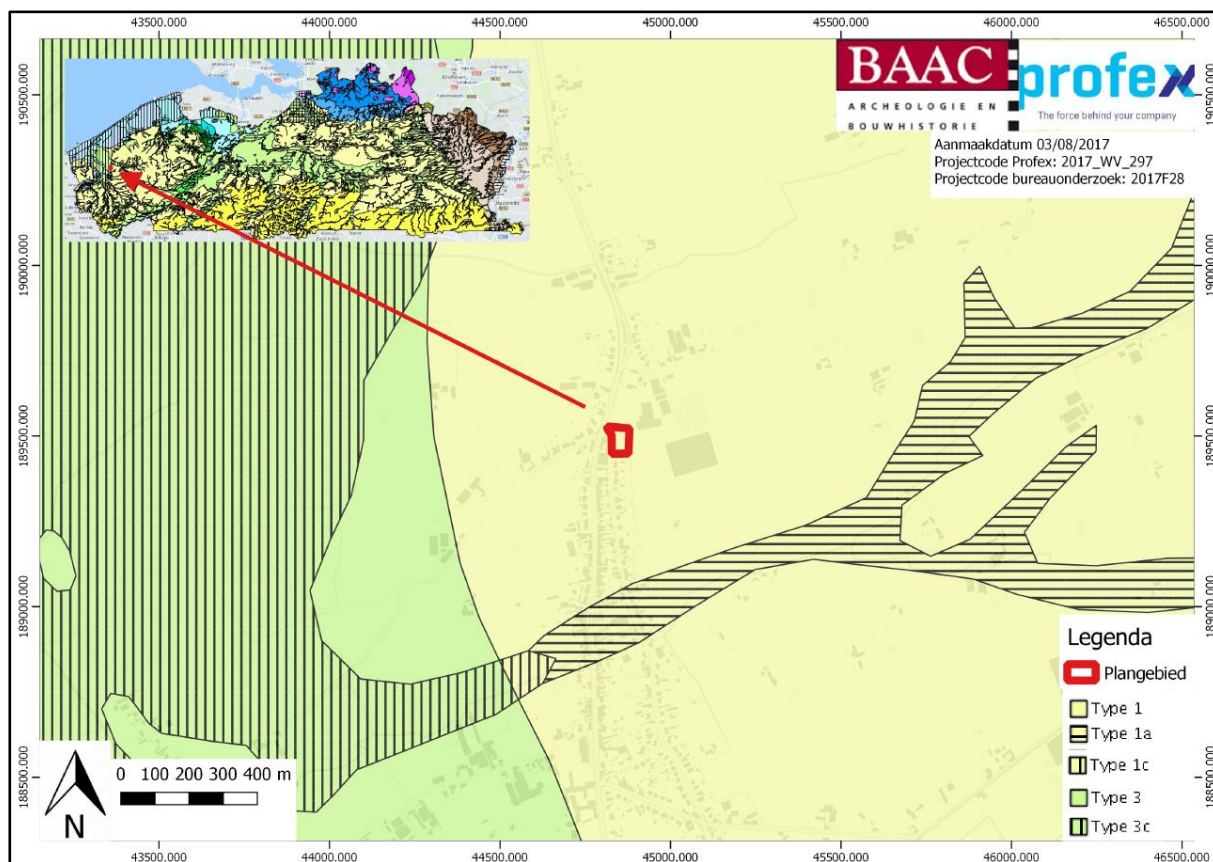

Figuur 19: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 24. ²⁴

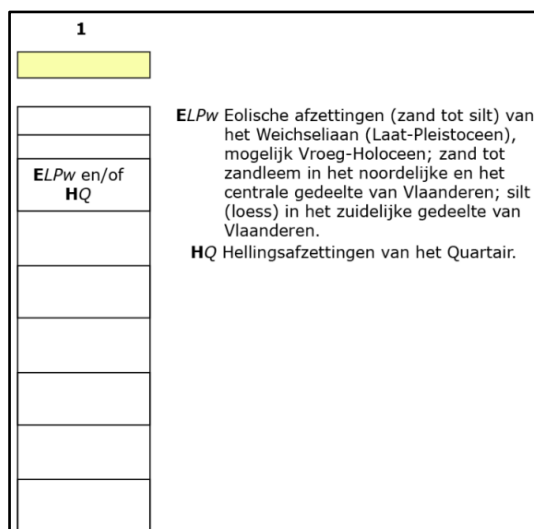
²⁴ (DOV VLAANDEREN 2016c)

- Quartairgeologische kaart 1:200.000

Op de quartairgeologische kaart is het plangebied gekarteerd als type 1. Hier liggen geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (1).

Figuur 20: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000.²⁵

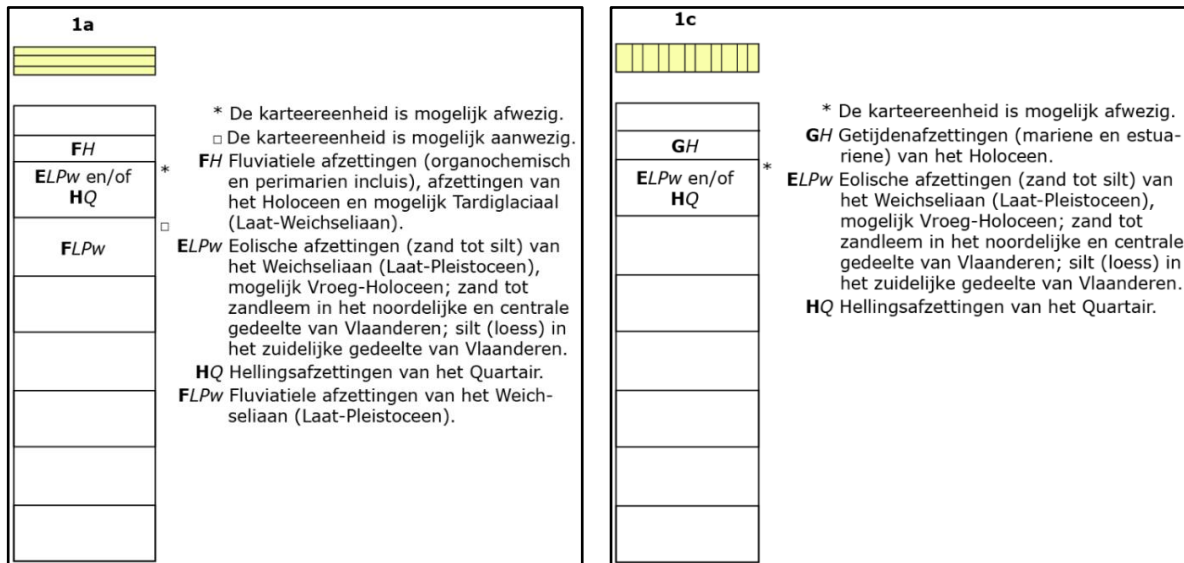

Figuur 21: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:200.000 type 1.²⁶

²⁵ (DOV VLAANDEREN 2016c)

²⁶ (DOV VLAANDEREN 2016c)

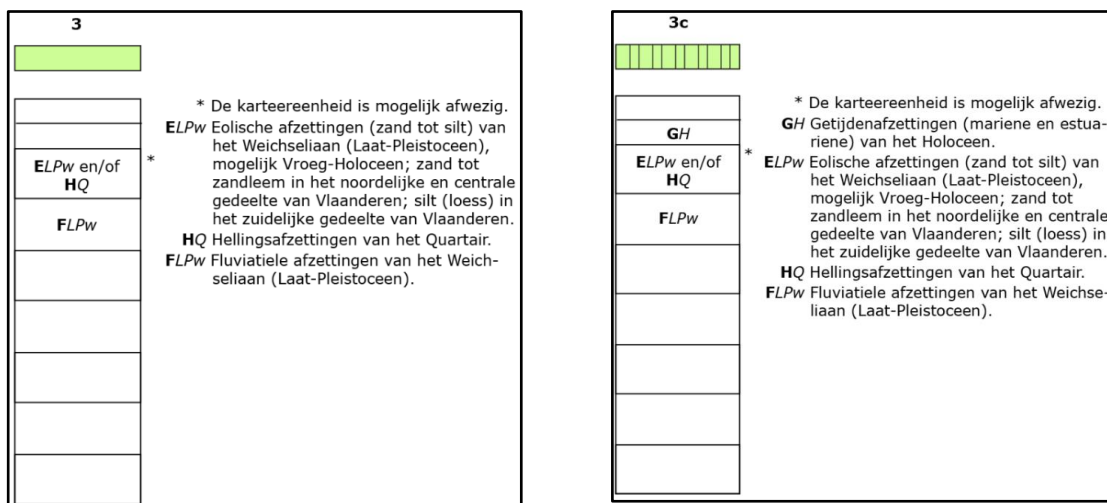
Type 1a is gelegen in het zuiden met uitlopers in het oosten. Dit zijn Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) bovenop de Pleistocene sequentie (1).

Figuur 22: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:200.000 type 1a en 1c.²⁷

In het uiterste zuidwesten ligt een klein stukje type 1c. Dit zijn Holocene en/of Tardiglaciale getijdenafzettingen (c) bovenop de Pleistocene sequentie (1).

Type 3 en type 3c liggen ten westen van het plangebied. Type 3 bevat geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3), terwijl type 3c Holocene en/of Tardiglaciale getijdenafzettingen (c) zijn bovenop de Pleistocene sequentie (3).

Figuur 23: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:200.000 type 3 en 3c.²⁸

²⁷ (DOV VLAANDEREN 2016c)

²⁸ (DOV VLAANDEREN 2016c)

Bodem

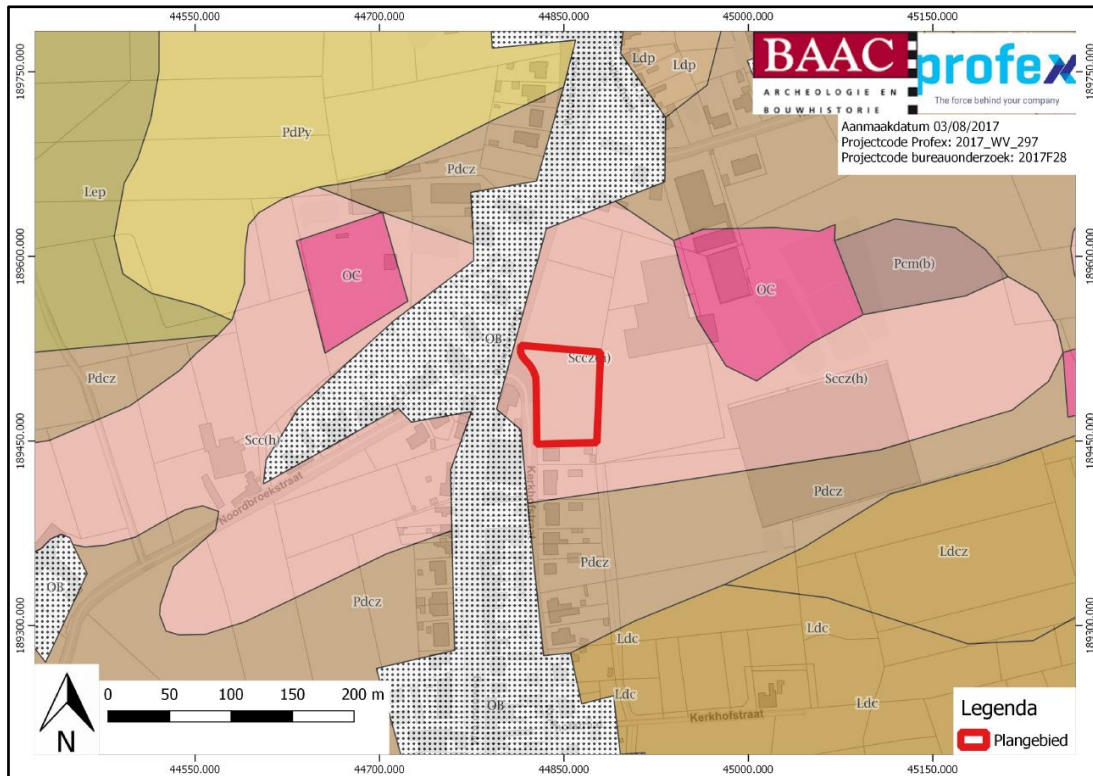
Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als Sccz(h). Dit is een matig droge lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Bij deze matig droge lemige zandgrond ligt de humustoestand van de bouwvoor geassocieerd met de profielontwikkeling zoals vermeld bij de droge lemige zandgronden; het humusgehalte kan wel iets hoger liggen. Roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90 cm. De waterhuishouding is goed in de winter; in droge zomers kan droogtegevoeligheid zich manifesteren. De bodems zijn geschikt tot matig geschikt voor zomergranen, geschikt voor aardappelen en marginaal geschikt voor veeleisende gewassen (tarwe, suikerbieten). Ze zijn weinig geschikt voor weide, maar geschikt voor tuinbouw, vooral voor wortelen en schorseneren, ook voor intensieve tuinbouw.

In het westen ligt vooral bebouwde zone (= OB) en in het noorden ligt ook OC (= verdwenen bebouwing). In het noorden en zuiden zijn Pdcz-gronden te vinden. Dit is een matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Bij deze matig natte (soms matig droge) bodems op licht zandleem is de humeuze bovengrond homogeen en goed ontwikkeld grijsbruin en gemiddeld 30 cm dik. De verbrokkelde textuur B is zwak ontwikkeld en begint op 40-60 cm. Bij het complex PDC en PdC is de Pdc serie geassocieerd met zwak ontwikkelde Podzolen (. . f). Roestverschijnselen beginnen tussen 40-60 cm. Deze bodems zijn te nat in de winter, soms iets te droog in de zomer. De Pdc gronden, als voornaamste component van de reeks, zijn geschikt voor alle akkerbouw en goed voor weide. Ze zijn iets wat te koud in het voorjaar voor tuinbouw en daarom alleen te gebruiken voor late groenten (boontjes). De bodems komen vooral voor in depressiegebieden van het licht zandleemgebied.

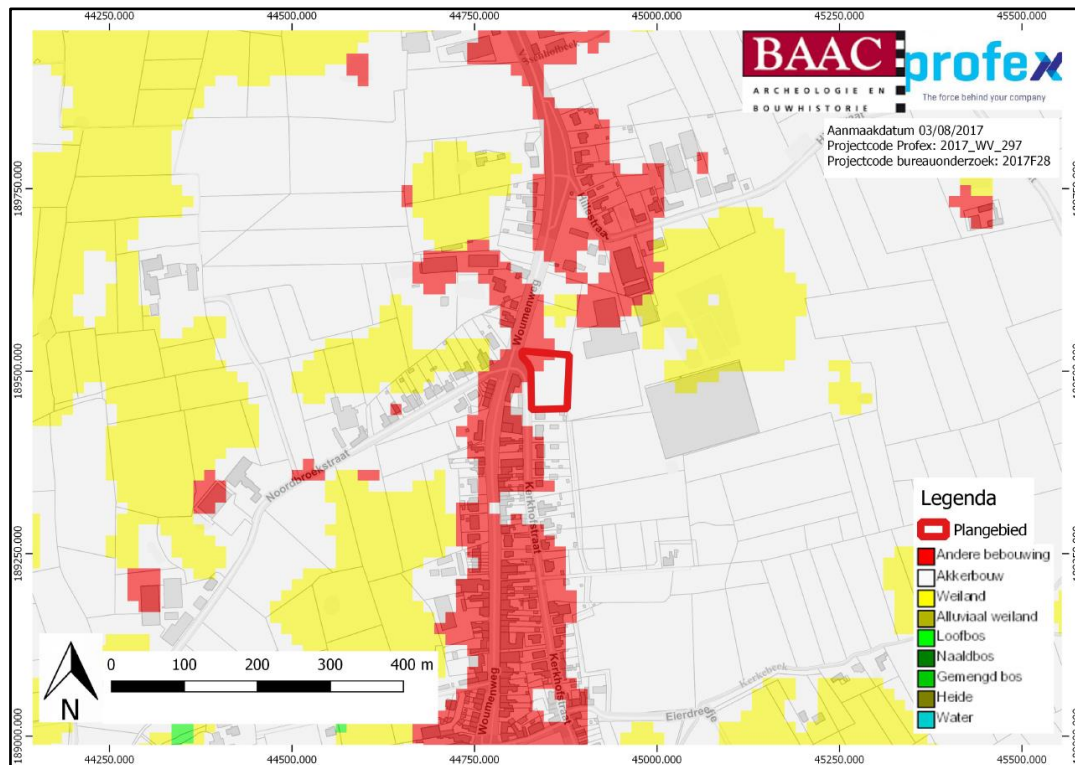
In het noorden zijn aansluitend ook Pcm(b) gronden te zien. Dit is een matig droge licht zandleembodem met dikke antropogene humus A horizont. De profielopbouw van deze matig droge series kan vergeleken worden met deze van de droge licht zandlemige postpodzolen en plaggenbodems. Voor waterhuishouding en geschiktheid kunnen we verwijzen naar de andere, niet podzolen, binnen de matig droge licht zandleemgronden.

Het overgrote deel van het plangebied is bestemd voor akkerbouw en een klein deel in de noordwestelijke hoek staat afgebeeld als 'andere bebouwing'. Nu staat daar geen bebouwing. De akkerbouw is via de luchtfoto's en de orthofoto te bevestigen.

De bodemerosie binnen het plangebied is volgens de bodemerosiekaart verwaarloosbaar, net als in vele omliggende percelen.

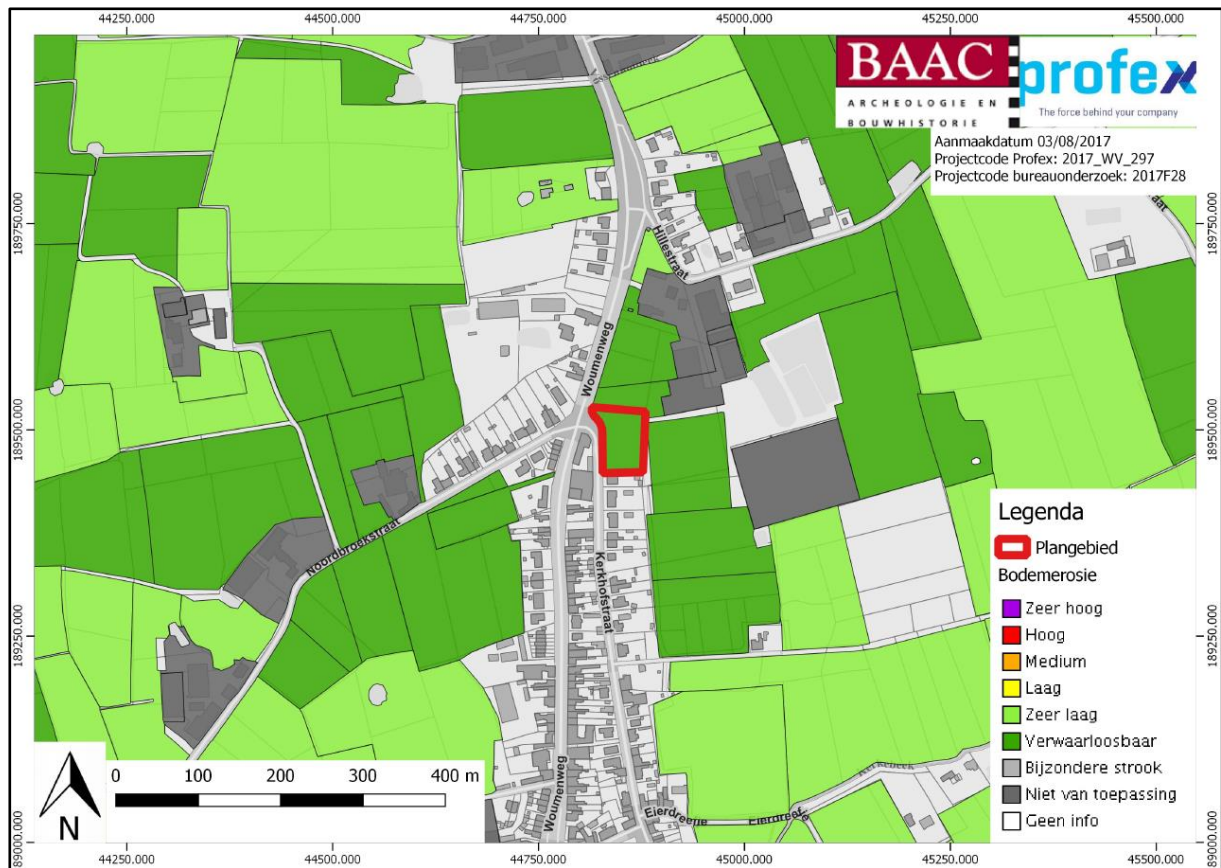
Figuur 24: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen.²⁹

Figuur 25: Plangebied op de bodembegebruikerskaart.³⁰

²⁹ (DOV VLAANDEREN 2016a)

³⁰ (AGIV 2016f)

Figuur 26: Plangebied op de bodemosiekaart.³¹

³¹ (AGIV 2016f)

1.3.2 Historisch kader

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Woumen, deelgemeente van Diksmuide. In de historische bronnen komt de gemeente pas voor in een akte van 30 juli 1096, aangeduid als Walnes.³² Later wordt het ook Wouma, Woldman, Wouma, Woume, en Woemen genoemd.

De ontstaansgeschiedenis van Woumen begint in de Romeinse periode, wanneer de eerste straat werd aangelegd, namelijk de Steenstraat. Maar het is pas in de 9^e eeuw dat er bebouwing kan bevestigd worden. Tot voor de Eerste Wereldoorlog waren er in de perceels- en wegenstructuur rond o.m. de Kerkhofstraat en Woumenweg sporen van een achtvormige gracht te zien. Zo werden twee eilanden gevormd: het een was een rond eiland van ca. 50 m doorsnede, het ander een ten zuiden aansluitend ovaalvormig eiland van 200 m op ca. 150 m (cf. huidige inplanting van de kerk). Deze structuur gaat zeker terug op de castrale motte met neerhof van de heren van Woumen die o.m. als een "munitio" van Rykaard van Woumen vermeld wordt in de eigentijdse kroniek van de moord op Karel de Goede (1127). Naar analogie met gelijkaardige structuren is het evenwel niet uitgesloten dat deze structuur in oorsprong zelfs terugvoert tot de Karolingische versterkingen die werden opgeworpen tegen de twee Noormanneninvallen (resp. ca. 851 en 880-890). Het is niet duidelijk of de oude dorpskern van Woumen zich ook binnen deze eilanden situeert. De kernsite tekent zich nog altijd af in de huidige dorpskern. Het betrof een castraal mottekasteel met op het niervormig neerhof (de Sint-Andreaskerk) met ten zuiden de resten van de omwalling van de motte. Aan de huidige Kerkhofstraat lag rond 1800 ook een klein dorpsplein. Tijdens WOI werd het dorp grotendeels vernietigd.

De Sint-Andreaskerk had een houten voorloper in de 10de eeuw.³³ Midden 12de eeuw werd de houten structuur vervangen door een natuurstenen romaanse kruiskerk. In de eeuwen daarop werd de kerk uitgebreid en veranderd. De kerk werd tot tweemaal toe verwoest (resp. 1488 en 1583). Op de Grote Kaart van het Brugse Vrije (Pieter Pourbus; 1571) staat "Women" afgebeeld als een dicht stratennetwerk met verspreide bebouwing.

Het Blankaart Kasteel, gelegen op zo'n drie kilometers ten zuiden van het plangebied (Iepersteenweg 54-58), werd aangelegd rond 1860-1870 door baron Gustaaf de Coninck.³⁴ Het domein errond werd ook afgewerkt naar zijn smaak met extra paardenstallen, een koetshuis, hovenierswoning, serres en een ommuurde moestuin. Ook werden er diverse soorten waterstructuren aangelegd. Grotere waterstructuren waren al aanwezig op de Grote Kaart van het Brugse Vrije (1571). Hoogstwaarschijnlijk zijn deze ontstaan door de grootschalige turfontginningen door boeren in de 13de eeuw.

Zowel de Woumenweg als de Kerkhofstraat zijn opgenomen in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed.³⁵ Beide zijn reeds afgebeeld op de Grote Kaart van het Brugse Vrije (1571). Tot voor WOI had de Kerkhofstraat twee molens: de Plaetsemolen³⁶ en de Roonemolen³⁷. Volgens het Belgisch Molenbestand is de eerste is te vinden ter hoogte van het plangebied op Woumenweg 177 (kadasterpeceel A265), de tweede is te vinden ter hoogte van het huidige Blankaart Kasteel in de Iepersteenweg (kadasterperceel C957). De Plaetsemolen, ook wel Molen Mortier of Mortiermolen genoemd, was een staakmolen, die voor het eerst vermeld werd in 1706. De Roonemolen, ook wel de Blankaartmolen of Molen Eduwaere genoemd, was eerst een houten staakmolen opgericht voor 1695, maar werd later vervangen door een bakstenen stellingmolen (1873). Beide molens werden tijdens WOI vernietigd en niet meer heropgebouwd. Het huidige straatbeeld in beide wegen wordt getypeerd door een heterogene bebouwing van de jaren 1920 en erna.

³² (IOE 2016, ID: 122005)

³³ (IOE 2016, ID: 78617)

³⁴ (IOE 2016, ID: 78606)

³⁵ (IOE 2016, ID: 110880 + ID: 110874)

³⁶ (BELGISCH MOLENBESTAND: NR. 3120), online link: <http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=3120>.

³⁷ (BELGISCH MOLENBESTAND: NR 2804), online link: <http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=2804>.

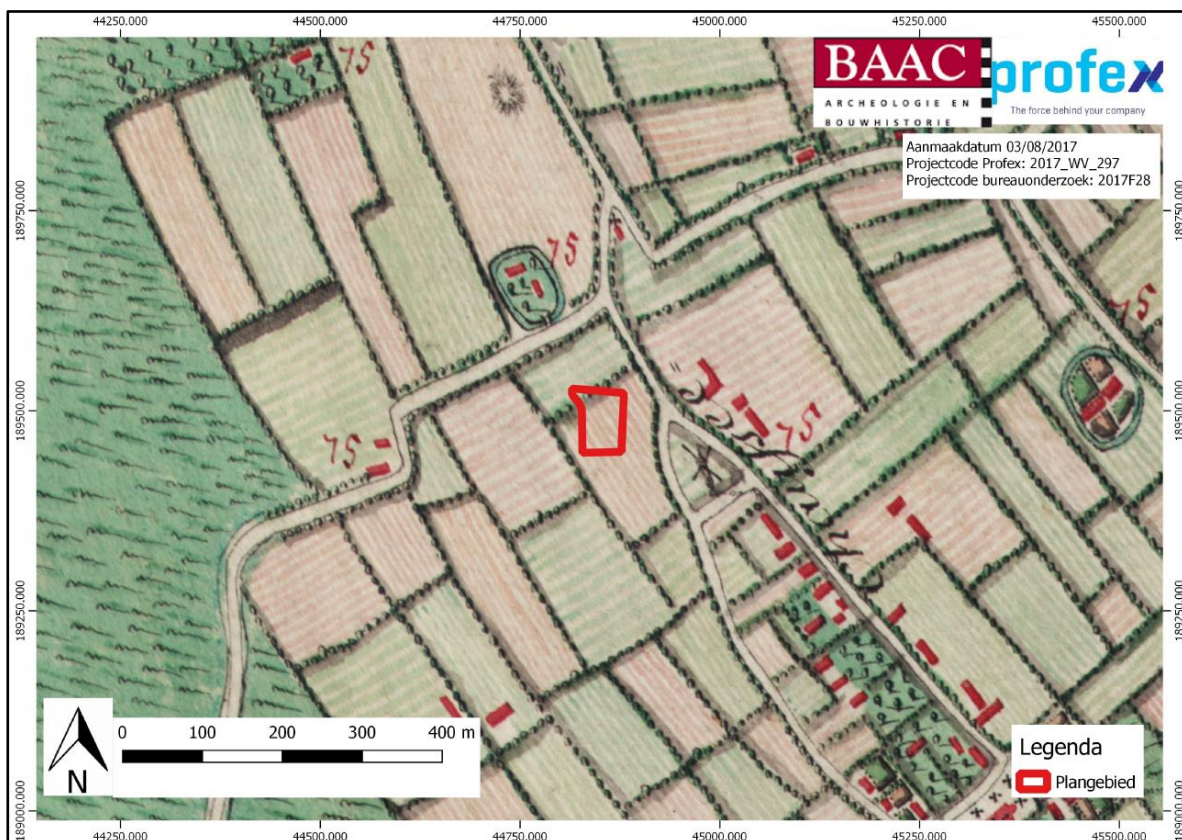
De oudste bruikbare cartografische bron voor het plangebied is de Ferraris kaart.

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.³⁸

Woumen wordt hier geschreven als “Woomen”. Onderstaande kaart is verkregen met het programma QGIS, met de plugin van Geopunt. Aangezien de Ferrariskaart in het ene gebied nauwkeuriger is dan het andere, kan het zijn dat Woumen niet zo nauwkeurig werd ingetekend. Het plangebied zou meer naar rechts moeten opschuiven, net aan de overkant van de straat, gelegen op de rechterkant van de hoek van de Woumenweg met de Kerkhofstraat. Het is echter amper tot niet mogelijk om zelf precies te georefereren, omdat de regio rond Woumen niet nauwkeurig is opgetekend. Er zou een verkeerd beeld gecreëerd worden.

Wanneer er dus van uit gegaan wordt dat het plangebied meer naar rechts moet gegeorefereerd worden, dan is te zien dat er eventueel bebouwing op staat. De omliggende gebieden zijn veelal open gebied. Onder het punt van samenkomst tussen deze twee straten is een molen gelegen. De naam van deze molen is niet vermeld. Onder deze molen is een weg die de twee straten met elkaar verbind. Ten westen van het plangebied is een site met walgracht te zien, met daarop bebouwing. Ook ten noordwesten is een site met walgracht te zien.

Figuur 27: Plangebied op de Ferrariskaart.³⁹

³⁸ (KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016)

³⁹ (GEOPUNT 2016b)

Primitief Kadaster (1830-1834)

Op het primitief kadaster is af te leiden dat het plangebied open gebied was, de bebouwing van op de Ferrariskaart is niet meer te zien.

Het is duidelijk dat er zich iets bevindt ten zuidwesten van het plangebied, maar het symbool is te vervaagd om uit te maken wat dit was. Uit vergelijking met de overige kaarten kan met zekerheid gezegd worden dat dit de molen moet zijn die zich op de hoek van de Woumenweg met de Kerkhofstraat bevond.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.⁴⁰

Op het plangebied is nu geen bebouwing te zien. De voorgenoemde molen is nu wel genoemd: de Plaetse Molen. De site met walgracht ten noordwesten van het plangebied is vermeld als hoeve, "Ferme". In de wijdere omgeving zijn er nog een aantal sites met walgracht te onderscheiden. Er is meer bebouwing te zien in het dorp zelf.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Een andere 19de-eeuwse kadasterkaart is de Atlas der Buurtwegen. Deze atlas werd opgemaakt in opdracht van de wetgever en had als doel om ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁴¹

In het plangebied wordt geen bebouwing aangetroffen. Op het perceel net ten zuidwesten is weer de Plaetsemolen aan te treffen. De Woumenweg wordt omschreven als "Route Dixmuide Ypres" en de Kerkhofstraat als een "Chemin". De site met walgracht ten noordwesten heeft nu de naam "Ferme Vlaemynck". De weg tussen de Woumenweg en de Kerkhofstraat is hier opnieuw te zien.

Popp (1842-1879)

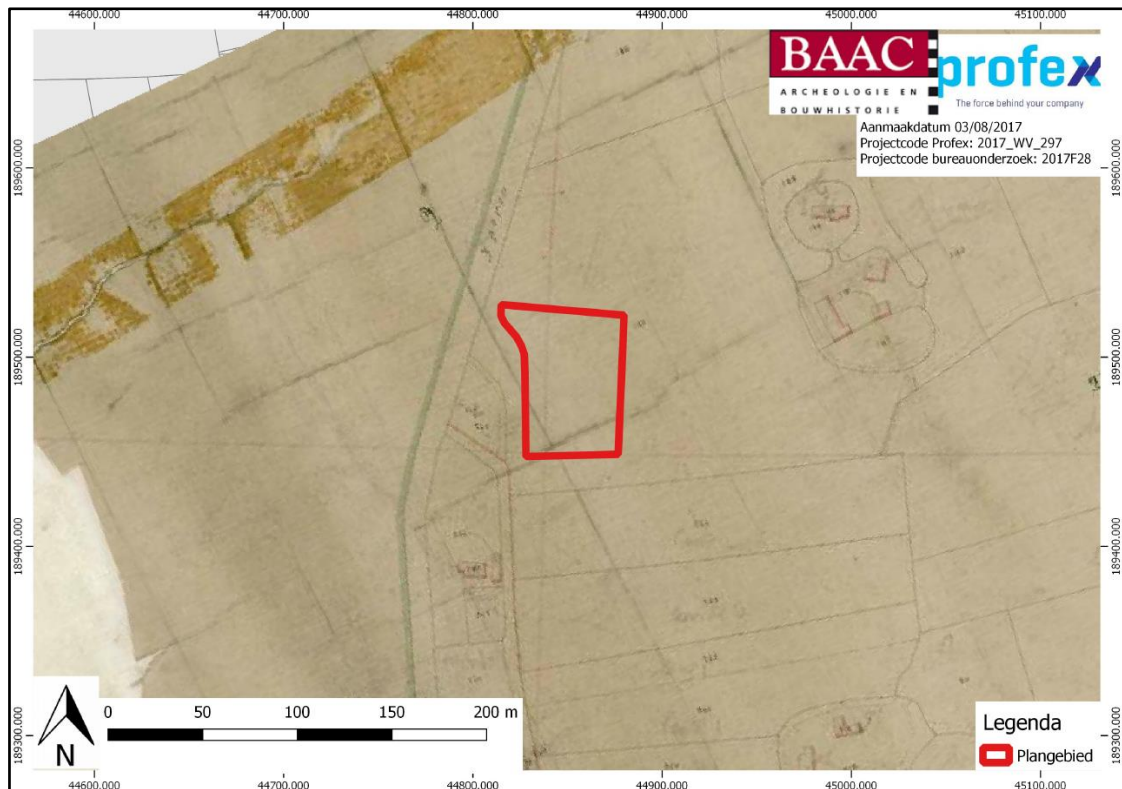
De Poppkaarten zijn het levenswerk van Philippe-Christian Popp (1805-1879). Van 1842 tot aan zijn dood in 1879 werkte hij aan zijn atlas. Ongeveer alle gemeenten van de toenmalige provincies Brabant, Henegouwen, Luik, Oost- en West-Vlaanderen had hij getekend en gedrukt.⁴²

De situatie is net zoals in voorgaande kaarten: open gebied. De Plaetsemolen is hier niet te zien.

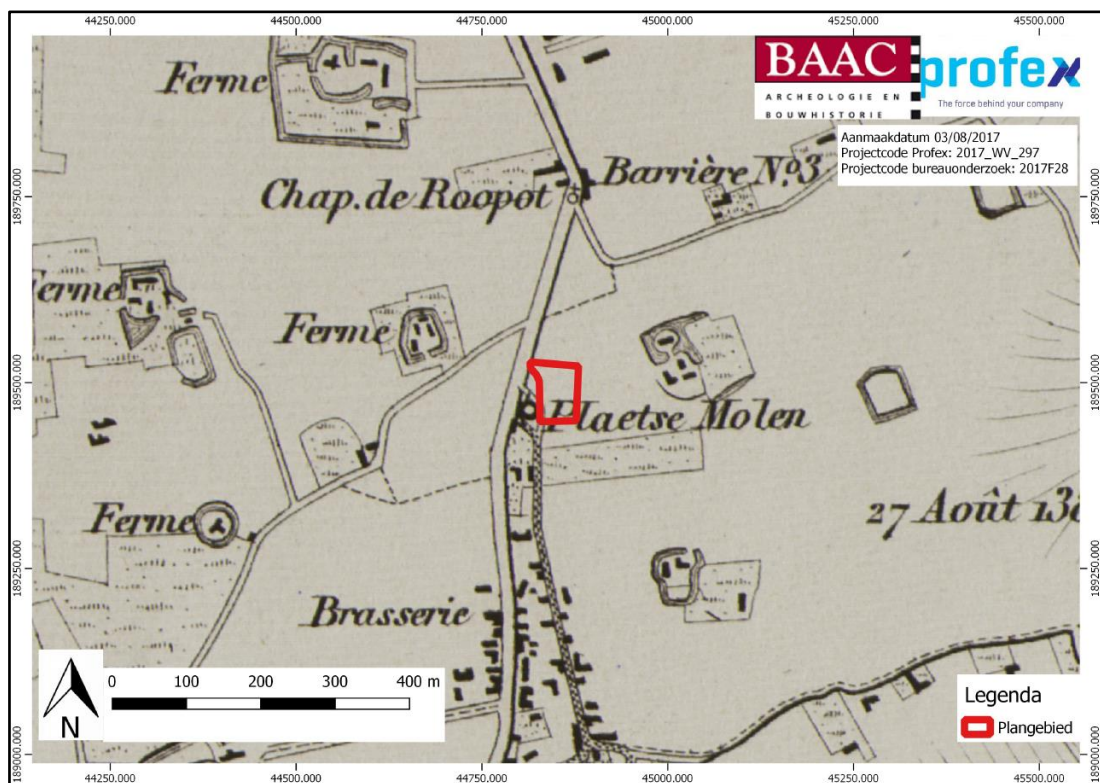
⁴⁰ (GEOPUNT 2016f)

⁴¹ (GEOPUNT 2016e)

⁴² (KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016)

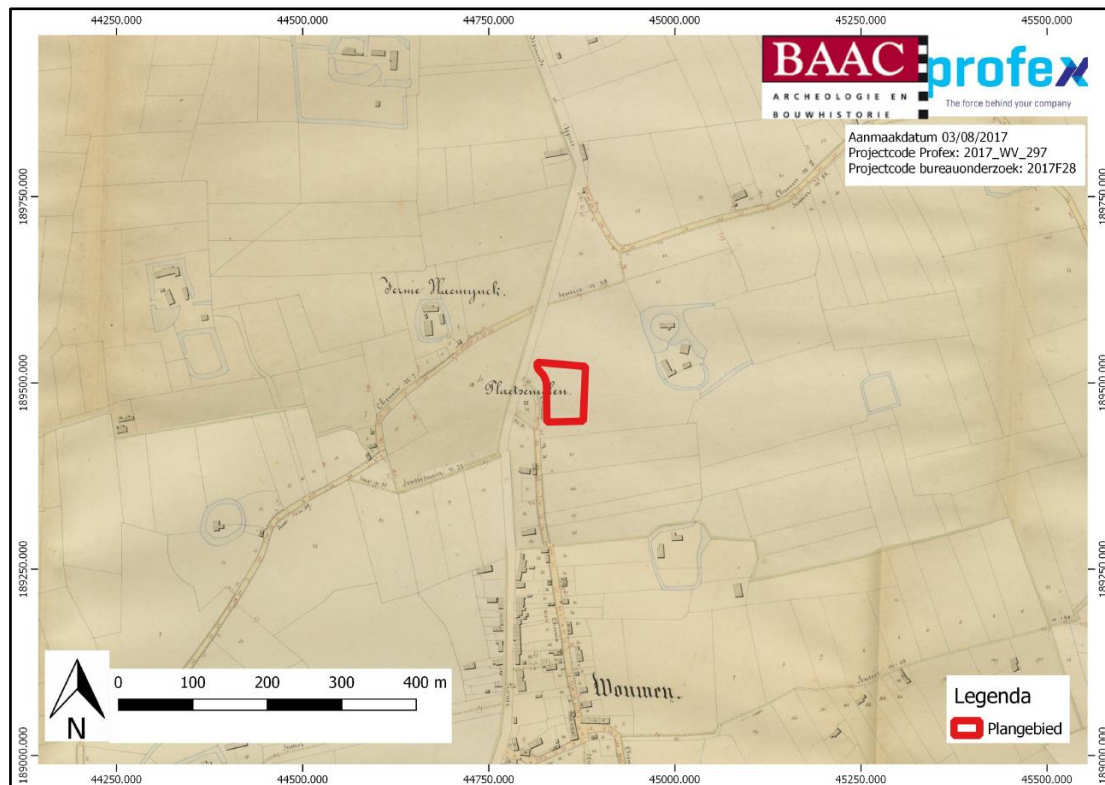
Figuur 28: Plangebied op het Primitief Kadaster.⁴³

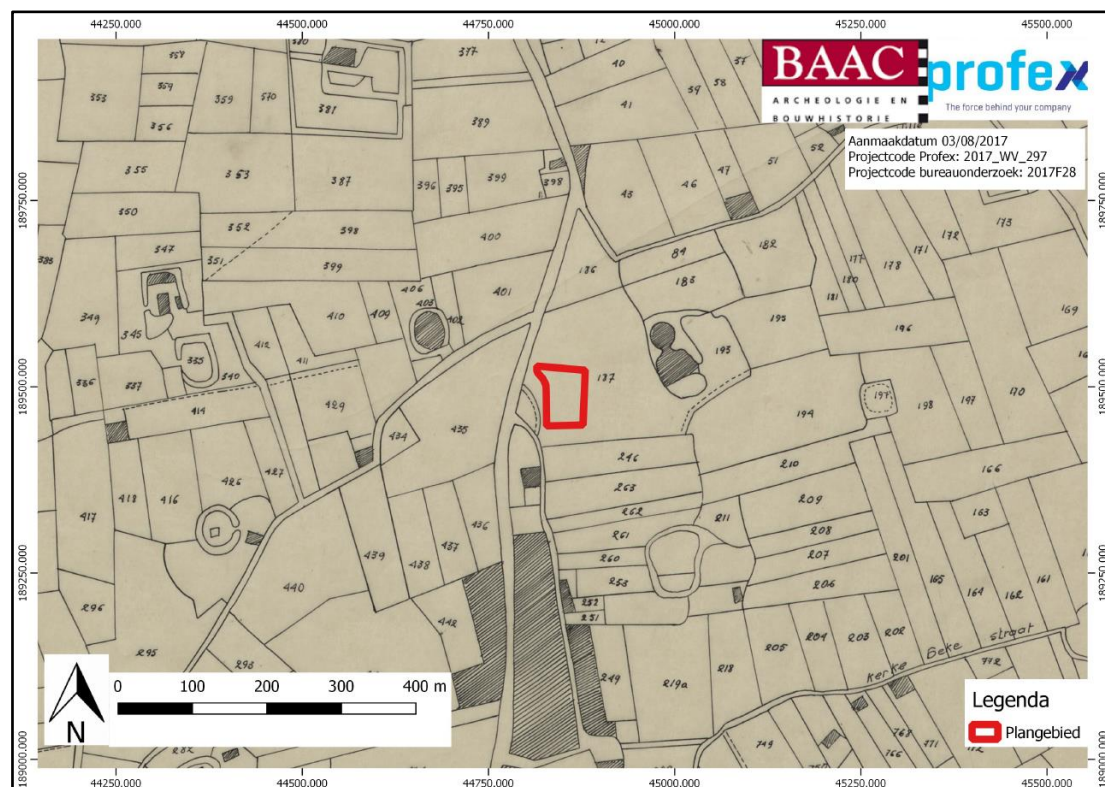
Figuur 29: Plangebied op de Vandermaelenkaart.⁴⁴

⁴³ (CARTESIUS)

⁴⁴ (GEOPUNT 2016c)

Figuur 30: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen.⁴⁵

Figuur 31: Plangebied op de Popkaart.⁴⁶

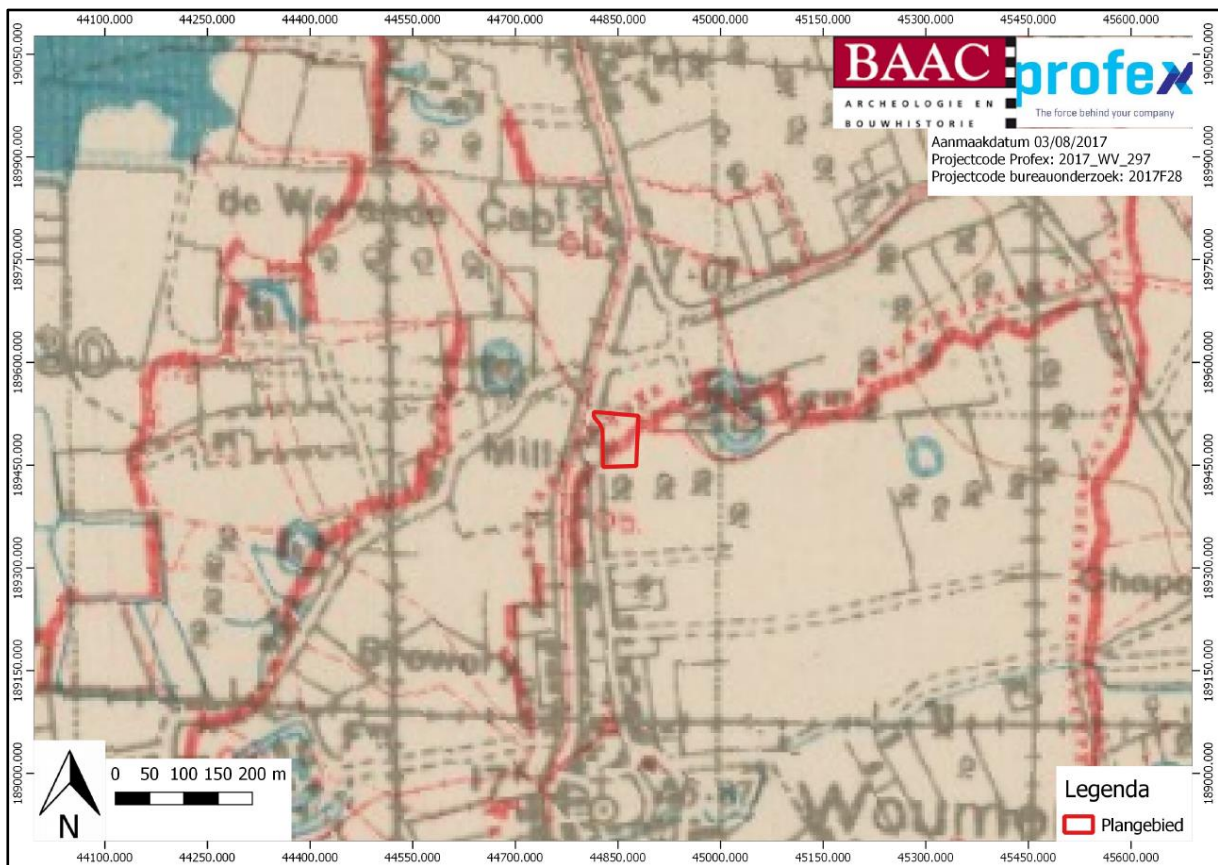
⁴⁵ (GEOPUNT 2016a)

⁴⁶ (GEOPUNT 2016d)

British First World War Trench Map (Juni 1917)

Deze topografische kaart is gepubliceerd in juni 1917 en geeft de loopgraven van 7 mei 1917 weer. Zo is te zien dat een actieve loopgraaf (dikke rode lijn) met ervoor een lijn prikkeldraad (rode kruisjeslijn) te vinden is. De molen – hier niet zo gedetailleerd te zien – ligt ook weer buiten het plangebied. Dit geeft aan dat de molen op dit moment nog niet vernietigd was.

De aanwezigheid van een actieve loopgraaf wordt extra gesteund door een studie van dr. Birger Stichelbaut, Ugent (zie studie in bijlage). Via een luchtfotografisch en cartografisch onderzoek kon hij bewijzen dat er inderdaad tijdens WOI een actieve Duitse loopgraaf met prikkeldraad op deze locatie lag. Het plangebied lag vanaf het begin van de IJzerslag (18 oktober 1914) in Duits gecontroleerd gebied en nabij het front. Bij de inundatie van de IJzervlakte begonnen de Duitsers met de uitbouw van hun stellingen, onder andere ook in Woumen. Een vroege luchtfoto van 15 april 1915 laat een enkele loopgraaf zien. In 1916 wordt deze uitgebouwd tot een zware gevechtloopgraaf met stevige borstwering. Stichelbaut merkt op dat de loopgraaf binnen het plangebied deel uitmaakte van een dwarsstelling die de verbinding vormde tussen de 1ste en 2de (ten westen van het plangebied) en de 3de linie (ten oosten). Er zijn twee grote aandachtspunten zijn de mogelijke bunkers of lichte schuilplaatsen die in de borstwering werden ingebouwd.

Figuur 32: Plangebied op British First World War Trench Map van juni 1917.⁴⁷

⁴⁷ Zie online: <http://maps.nls.uk/view/101464855>.

Figuur 33: Kartering WOI-sporen op basis van historische luchtfoto's.⁴⁸

⁴⁸ Plan aangebracht door dr. Birger Stichelbaut.

Luchtfoto's

Op onderstaande luchtfoto's (1971, 1979-1990, 2000-2003, 2009) is het plangebied te zien als open gebied, met de functie als landbouwgebied. In de 1971 en 1979-1990 luchtfoto's is het plangebied opgedeeld in twee delen voor verschillende soorten landbouw. In de 2009 luchtfoto is het zelfs opgedeeld in drie delen.

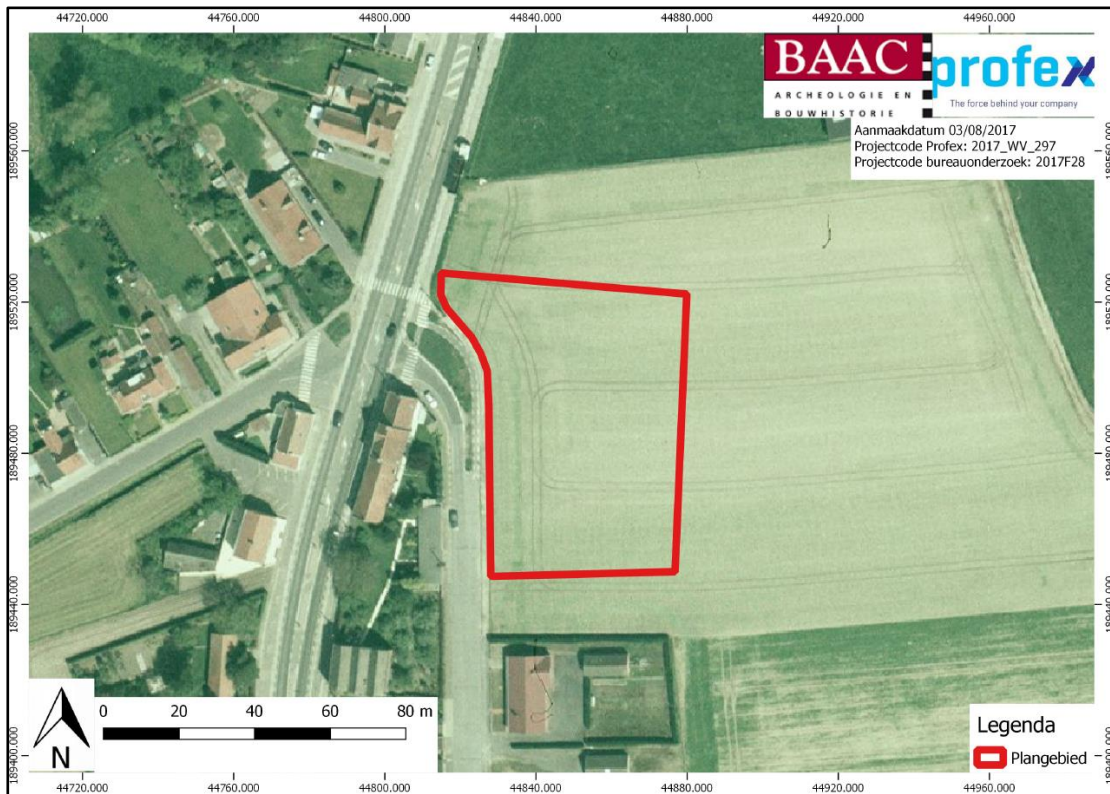

Figuur 34: Plangebied op de luchtfoto van 1971.⁴⁹

⁴⁹ (GEOPUNT 2016g)

Figuur 35: Plangebied op de luchtfoto van 1979-1990.⁵⁰

Figuur 36: Plangebied op de luchtfoto van 2000-2003.⁵¹

⁵⁰ (GEOPUNT 2016h)

⁵¹ (GEOPUNT 2016i)

Figuur 37: Plangebied op de luchtfoto van 2009.⁵²

⁵² (GEOPUNT 2016j)

1.3.3 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf aan de Woumenweg-Kerkhofstraat zijn er geen archeologische waarden gekend in de CAI (Figuur 38).⁵³ Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1). Hieronder een korte samenvatting over de verschillende melding per tijdsvak.

- Steentijd

Ten oosten van het plangebied heeft P. Vandamme een uitgebreid “Archeologisch onderzoek in de gemeente Esen” volbracht via een “Prospektie-analyse-synthese” en omschreven in een onuitgegeven licentiaatthesis (1986-1987). Via deze veldprospectie is dus heel wat lithisch materiaal uit de steentijden naar boven gekomen. Hoewel sommige niet specifiek gedateerd zijn dan steentijd, zijn andere specifiek in het neolithicum gesitueerd.

Eén melding (75259) is mogelijk te situeren in de steentijden of mogelijk jonger (metaaltijden?). Het gaat hier om een concentratie lithisch materiaal aangegeven op 29 december 1984.

- Metaaltijd

Zoals eerder aangegeven, is melding 75259 mogelijk te situeren in de steentijden of de metaaltijden. Dit is echter ter discussie.

- Romeinse tijd

In de omgeving van het plangebied zijn er geen meldingen te dateren in deze periode.

- Middeleeuwen

De vroegste datering valt te beurt aan de Sint-Andreaskerk die voor het eerst te zien was in de 10de eeuw. Deze kerk heeft doorheen de middeleeuwen een aantal aanpassingen. Uit de volle middeleeuwen is er de ‘motte van de heren van Woumen’.

In de wijde omgeving van het plangebied zijn er verschillende laat middeleeuwse sites met walgracht aan te treffen. Deze zijn gevonden op basis van indicaties in cartografie.

Voorgenoemde middeleeuwse sites hebben een eigen ontstaansgeschiedenis. Hierdoor is de kans klein dat ze enige invloed zullen gehad hebben op het plangebied.

- Nieuwe tijd en latere periodes

In de omgeving van het plangebied is er melding van twee verdwenen molens. De dichtstbijzijnde is de Plaetsemolen (CAI 76894). De CAI plaatst de Plaetsemolen, net als het Belgisch Molenbestand, ook op het perceel dat gevormd wordt in de scherpe hoek tussen de Woumenweg en de Kerkhofstraat. Echter, zij geven een foutenmarge met nauwkeurigheid tot op 150m, wat dus geeft dat de molen misschien wel te vinden is in het plangebied. De enige extra indicator die vermeld is in de CAI, is de beschrijving “op de hoek met de Woumenweg”. Uit het cartografisch onderzoek bleek dat deze molen hoogstwaarschijnlijk gelegen is op het perceel in de scherpe hoek tussen de Woumenweg en Kerkhofstraat. Hieruit valt op te maken dat de meest waarschijnlijke

⁵³ (CAI 2016)

plaats inderdaad op voorgenoemd perceel was. Het valt echter niet uit te sluiten dat er zich resten van de bedrijvigheid rond deze molen op het plangebied bevinden.

De tweede molen is te vinden op de Molenberg (75276). Ook deze molen is afgebroken, maar er is nog een kleine ophoging in het landschap waarneembaar waar deze molen ooit heeft gestaan.

Wereldoorlogwaarden zijn voor het plangebied in opgenomen in de CAI. Navraag bij dr. Birger Stichelbaut, Ugent gaf aan dat tijdens de Eerste Wereldoorlog het plangebied onderdeel van een Duitse linie was, met een actieve loopgraaf. Er is geen bewijs gevonden voor militaire activiteit in de Tweede Wereldoorlog.

Concluderend kan er op archeologisch vlak gesteld worden dat de regio rijk is aan steentijd-, middeleeuwen, Eerste Wereldoorlog en in mindere mate nieuwe tijd contexten. De steentijdmeldingen concentreren zich in de deelgemeente Esen, waar er grootschalige veldprospectie heeft plaatsgevonden. De middeleeuwse sites hebben allemaal een eigen ontstaansgeschiedenis die los staat van die van het plangebied. Een hoeve heeft bovendien eerder een locatiespecifieke waarde. Ook voor de beide molens uit de 18de eeuw kan hetzelfde gezegd worden. Echter, doordat één van die molens, namelijk de Plaetsemolen, zo dicht bij het plangebied gelegen is, is het niet uit te sluiten dat binnen de contouren van het plangebied sporen van de bedrijvigheid rond de molen aanwezig kunnen zijn.

Voor de andere periodes (metaaltijden, Romeinse periode, na WOI) zijn er nauwelijks tot geen meldingen. Dit kan enerzijds op wijzen dat de omgeving in die periodes niet interessant was om te wonen. Anderzijds kan het zeker een gevolg zijn van het gebrek aan systematisch archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem in de regio. Dit is te staven op het feit dat de omliggende waarden uit de CAI voornamelijk afkomstig uit kaartstudies of veldprospecties zijn.

CAI-NUMMER OMSCHRIJVING

71196	LATE MIDDELEEUWEN; 'ABDIJ 'S HEMELDALE'
71617	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT
72380	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT
73025	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850
73026	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850
73027	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850
73028	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
73029	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850

73030	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850
73031	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
73032	VOLLE MIDDELEEUWEN; 'MOTTE VAN DE HEREN VAN WOUMEN': MOGELIJK IN VERBAND TE BRENGEN MET DE HEREN VAN WOUMEN (OUDSTE VERMLEDING VAN DEZE LAATSTEN 1110); GRACHT ZEKER BEWAARD TOT 1850
73033	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
73034	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT 'DE WALHOEVE': ALS OMWALDE HOEVE REEDS AANGEDUID OP FERRARIS; U-VORMIGE OMWALLING NOG STEEDS AANWEZIG; NU VERZORGDE WEDEROPBOUWHOEVE VAN DE JAREN 1920 MET LOSSE OPSTELLING
73035	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
73036	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850
73037	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHTEN EN GEBOUWEN NOG AANWEZIG IN 1850
73038	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
73039	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
73040	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT; CONTINUÏTEIT: GRACHT NOG AANWEZIG IN 1850
74418	17 ^{DE} EEUW; SITE MET WALGRACHT 'ESENKASTEELHOEVE': OMGRACHTING IS NIET BEWAARD, DEZE SITE GAAT TERUG OP EEN BELANGRIJKE OPPERHOF-/NEERHOFSTIE MET 8-VORMIGE OMWALLING, AANGEDUID OP DE FERRARISKAART. GAAT MOGELIJK TERUG OP HET KASTEEL MET KASTEELHOEVE AANGEDUID OP DE GRAVURE IN DE FLANRIA ILLUSTRATA VAN SANDERUS (1641). HET KASTEEL WERD Vernietigd tijdens WO.I.; OP VANDAAG WEDEROPBOUWHOEVE MET DEELS BEWAARDE OMWALLING
74424	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT: GEBOUWEN NOCH OMGRACHTING BEWAARD
74425	LATE MIDDELEEUWEN; SITE MET WALGRACHT: GEBOUW NOCH OMGRACHTING BEWAARD
75175	MIDDELEEUWEN; 'SINT-ANDREASKERK': 1) EERSTE FASE ROND 10 ^{DE} EEUW MET HOUTEN STRUCTUUR, 2) DAARNA ROMAANS NATUURSTENEN BEDEHUIS VANAF EIND 11 ^{DE} TOT 12 ^{DE}

	EEUW, 3) DERDE FASE UITBREIDING 13 ^{DE} EEUW, 4) LAATSTE FASE UITBREIDING 15 ^{DE} EEUW; IN 1985 GROTENDEELS DOOR BRAND VERNIELD, NU GERESTAUREERD
75216	STEENTIJD; LITHISCH MATERIAAL (1 KLING, 2 AFSLAGEN, 1 NIET-GERETOUCHEERDE AFSLAG)
75259	STEENTIJD (MOGELIJK JONGER: METAALTIDEN?); LITHISCH MATERIAAL: 6 NIET-GERETOUCHEERDE AFSLAGEN, 1 SCHRABBER (KLING OF BOORDSCHRABBER), 1 FRAGMENT VAN EEN KLINGSCHRABBER, 1 BOORDSCHRABBER, 5 VORSTAFSLAGEN
75274	STEENTIJD; LITHISCH MATERIAAL: 1 AFGEKNOTTE AFSLAG, 6 VORSTAFSLAGEN
75276	18 ^{DE} EEUW; HOUTEN WINDMOLEN: OP HET NOORDELIJK DEEL VAN HET TERREIN IS NOG EEN KUNSTMATIGE OPHOGING ZICHTBAAR (DE MOLENBERG)
75278	STEENTIJD; LITHISCH MATERIAAL: 1 SCHRABBER, 1 GERETOUCHEERDE AFSLAG, 5 NIET-GERETOUCHEERDE AFSLAGEN
75292	STEENTIJD; LITHISCH MATERIAAL: 1 GERETOUCHEERDE AFSLAG
75296	MIDDEN-NEOLITHICUM (TERMINUS POSTQUEM: 3250 V.CHR.); LITHISCH MATERIAAL: 1 FRAGMENT VAN EEN GEPOLIJSTE BIJL, 20 VORSTAFSLAGEN
75297	NEOLITHICUM; LITHISCH MATERIAAL: 4 NIET-GERETOUCHEERDE AFSLAGEN, 1 ARTEFACT MET VERBRIJZELDE BOORD, 20 VORSTAFSLAGEN
76892	18 ^{DE} EEUW; 'WARANDEKAPEL': DEZE KAPEL IS REEDS TE ZIEN OP EEN HISTORISCHE KAART VAN 1775 EN OP DE FERRARISKAART. IN 1948 BIJ DE VERBREIDING VAN DE WOUWENWEG HEROPGERICHTTER VERVANGING VAN EEN EENVOUDIG BETONNEN KAPELLETJE UIT DE WERDOPBOUWPERIODE. VOOR WOI WAS DE KAPEL GEKEND ONDE NAAM "KAPEL VAN DE RO(O)MPOT"
76894	18 ^{DE} EEUW; 'PLAETSEMOLEN': HOUTEN STAAKMOLEN, AANGEDUID OP DE FERRARISKAART

Tabel 1: Archeologische waarden zoals beschreven in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁵⁴

⁵⁴ (CAI 2016)

⁵⁵ (CAI 2016)

1.4 Besluit

1.4.1 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen.

De archeologische verwachting is gebaseerd op de resultaten van het bureauonderzoek voor het plangebied aan de Woumenweg-Kerkhofstraat te Woumen. Hiervoor kunnen volgende gegevens aangehaald worden.

- Historische kaarten geven aan dat het plangebied bebouwd was ten tijde van de Ferrariskaart (1771-1778). De latere kaarten tonen het plangebied als open gebied. De luchtfoto's geven aan dat dit gebied werd gebruikt voor landbouw. Het plangebied lijkt dus alleen verstoord te zijn eind 18^e eeuw. Wanneer deze bebouwing juist opgericht is, is niet gekend. Het bodembestand lijkt niet aangetast te zijn na deze bebouwing, waardoor de kans op het treffen van archeologische sporen hoger ligt.
- Voor de periode voor eind 18^e eeuw zijn geen bronnen beschikbaar die de aan- of afwezigheid van een archeologische site kunnen staven.
- Archeologisch gezien kan er aan het projectgebied met betrekking tot de steentijden een middelhoge archeologische verwachting en potentiële waarde toegeschreven worden. De enige waarden die gevonden zijn, zijn te situeren in Esen, waarbij een onuitgegeven licentiaatsthesis heel wat steentijdvondsten opsomt die resulteerden uit intensieve veldprospectie. In ruimere omgeving van het plangebied is niets steentijdgerelateerd gemeld in de CAI. Echter, volgende bevindingen zijn opgemerkt bij het vergelijken van het plangebied met de gronden waar wel steentijd gevonden is. Ten eerste zijn de bodems in Esen veelal P (licht zandleem) en S (lemig zand), wat overeenkomt met het plangebied en de directe omgeving. Maar het plangebied is minder goed te draineren dan de hogerop gelegen gebieden van Esen. Het plangebied ligt namelijk aan het begin van een grote glooiing in het landschap op een hoogte van zo'n 7 à 8m TAW. Esen ligt op ca 15m TAW, dus bijna bovenop de vermelde glooiing.
- Over de 18de-eeuwse Plaetsemolen kan met enige zekerheid gezegd worden dat de molen niet gelegen is binnen het plangebied. Dit is op basis van het cartografisch onderzoek dat de molen plaatst in het perceel aan de overkant van de straat, net in de scherpe hoek van de Woumenweg met de Kerkhofstraat. Het is echter niet uit te sluiten dat het plangebied eventueel sporen van de bedrijvigheid buiten de molen zelf kan bevatten.
- Op de Ferrariskaart is mogelijk een gebouw te zien op het plangebied. Op latere historische kaarten is geen bebouwing op te merken. Ofwel betreft het een fout in de georeferentie, ofwel heeft er een gebouw gestaan dat afgebroken is, ofwel is de locatie van de bebouwing tijdens de kartering niet geheel juist weergegeven.
- In de wijde omgeving is een heel aantal laatmiddeleeuwse sites met walgracht te onderscheiden. Tijdens het cartografisch en landschappelijk onderzoek zijn er geen indicaties boven gekomen die de aanwezigheid van een dergelijke site binnen de contouren van het plangebied staven. De Ferrariskaart geeft wel aan dat er mogelijk bebouwing is geweest op het plangebied. Doordat de kaart niet nauwkeurig georefereerd is, kan dit niet met zekerheid gezegd worden. Wat wel met zekerheid kan gezegd worden, is dat deze bebouwing

niet lang daarna is afgebroken, aangezien ze op latere kaarten niet meer voorkomt. Dit geeft aan dat er een matige tot hoge verwachting is op post-middeleeuwse contexten.

- Een studie van dr. Birger Stichelbaut toont aan dat er door het plangebied een Duitse loopgraaf met ervoor een (dubbele) rij prikkeldraad liep. Hij geeft aan dat de densiteit aan sporen laag kan zijn doordat de loopgraaf een grote bovengrondse borstwering had en dus niet ingegraven werd. De twee mogelijke bunkers/lichte schuilplaatsen in de borstwering zijn volgens hem wel geschikt voor eventueel vervolgotraject. Er is geen bewijs gevonden voor militaire activiteit in WOII.

1.4.2 Potentieel op kennisvermeerdering

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat de kans reëel is dat er op het plangebied aan de Woumenweg-Kerkhofstraat te Woumen archeologische waarden te vinden zijn. In de omgeving van het plangebied zijn er meerdere archeologische contexten gevonden. De kans op de aanwezigheid van steentijdcontexten is hoog. Ook de kans op WOI-contexten, meer bepaald in de vorm van een loopgraaf met borstwering, bunkers en prikkeldraadlijnes, is zeer groot, gezien het feit dat zo'n loopgraaf door het plangebied liep. Daarnaast kan niet uitgesloten worden dat er sporen van activiteiten rondom de werking van de molen aan de andere kant van de weg gevonden worden.

In de wijde omgeving is er amper tot geen archeologisch vervolgonderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Dit kan een vertekend beeld geven van de archeologische werkelijkheid. De kans om hier verder archeologisch onderzoek in een andere vorm dan kaartstudies heeft sowieso al een meerwaarde voor de omgeving en draagt dus bij aan kennisvermeerdering.

De ruime omgeving rond het plangebied en het plangebied zelf vertoont vooral verwaarloosbaar erosiepotentieel. Het bodemgebruik rond en binnen het plangebied bestaat uit akker- en weiland en andere bebouwing.

Op basis van de beschikbare gegevens van het bestudeerde materiaal en de historische en archeologische gegevens uit de directe en ruimere omgeving van het plangebied kan niet met zekerheid gezegd worden wat de aard en gaafheid van de eventueel aanwezige waarden binnen de contouren van het onderzoeksgebied zal zijn.

1.4.3 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen werden onderzocht en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, is vastgesteld dat tot op heden onvoldoende informatie gegenereerd is om de mogelijke aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen de geplande ingrepen afdoende te staven. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat de kans op het aantreffen van archeologische waarden, aan de Woumenweg-Kerkhofstraat te Woumen vrij hoog is. Zo is er de WOI loopgraaf met borstwering, lichte bunkers en prikkeldraadlinie die van het noordoosten van het plangebied naar het westen loopt. De Ferrariskaart toont aan dat er mogelijk 18de-eeuwse bebouwing te vinden was op het plangebied en de gunstige landschappelijke ligging laat uitschijnen dat steentijdcontexten niet uitgesloten zijn. Ook de nabijheid van een 18de-eeuwse molen die minstens anderhalve eeuw in gebruik lijkt te zijn, kan sporen van bedrijvigheid nagelaten hebben op het plangebied.

Het bureauonderzoek kon echter niet aantonen of zich al dan niet effectief een archeologische site op het terrein bevindt en in welke mate de geplande werken bijgevolg het bodemarchief kunnen verstoren. Hiervoor wordt het nodig geacht verder vooronderzoek uit te voeren. Een afweging naar kosten-baten en potentieel op kennisvermeerdering gaf aan dat een landschappelijk booronderzoek,

eventueel gevolgd door een archeologisch booronderzoek en proefsleuvenonderzoek positief zal uitvallen. Verder archeologisch vooronderzoek is dus aangeraden. Dit zal verder uitgewerkt worden in het Programma van Maatregelen.

2 Samenvatting

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning tot het verkavelen van gronden voor een terrein aan de Woumenweg-Kerkhofstraat te Woumen (Diksmuide), is een archeologienota opgesteld. De perceelsoppervlakte bedraagt 4.199m². De opdrachtgever plant op het terrein de verdeling in negen loten, met vier halfopen en vijf gesloten bebouwingen, elk met oprit. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een bedreiging vormen voor potentieel aanwezig erfgoed.

Cartografische bronnen geven aan dat het plangebied bebouwd was ten tijde van de opmaak van de Ferrariskaart (1771). Ook nu is er geen bebouwing op het perceel. Op dit moment is het gewoon open gebied. Tijdens de Eerste Wereldoorlog liep dwars door het plangebied een actieve Duitse loopgraaf met zware borstwering en lijnen prikkeldraad. Daarnaast is er de 18de-eeuwse Plaetsemolen aan de overkant van de straat. De mogelijkheid bestaat dat er zich binnen het plangebied sporen bevinden van de activiteiten rond de molen. Voor de periode voor de Ferrariskaart zijn er geen bronnen beschikbaar die de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het plangebied kunnen staven. Ten oosten van het plangebied heeft een licentiaatsstudent veldprospecties uitgevoerd op de beschikbare percelen in de deelgemeente Esen. Er is in de ruimere omgeving amper tot geen archeologisch onderzoek geweest, naast kaartstudies en vermelde veldprospecties. De veldprospecties, samen met de gelijkaardige landschappelijke situatie, geven aan dat er binnen het plangebied een verhoogde kans is op het vinden van steentijdcontexten. Op archeologisch vlak kan dus gesteld worden dat er een matig tot hoge potentiële waarde met aanzienlijke potentieel aan kennisvermeerdering aan het terrein voor de steentijd en de nieuwe tijd kan toegeschreven worden.

Het bureauonderzoek kon echter niet met zekerheid aantonen of zich al dan niet effectief een archeologische site op het terrein bevindt en in welke mate de geplande werken bijgevolg het bodemarchief kunnen verstoren. Hiervoor wordt het nodig geacht verder vooronderzoek uit te voeren.

3 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart.	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB).	3
Figuur 3: Plangebied op orthofoto.	4
Figuur 4: Uitsnede plan bestaande toestand wegenis en riolering met aanduiding hoogte TAW.	6
Figuur 5: Toekomstige inplanting.	8
Figuur 6: Plan toekomstige inplanting.	9
Figuur 7: Legende bij Figuur 6.	10
Figuur 8: Type profiel 2 (schaal 1/25).	11
Figuur 9: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM).	15
Figuur 10: Detailopname plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM).	16
Figuur 11: Plangebied met hoogteprofiel op het DHM.	17
Figuur 12: Plangebied op de tertiairgeologische kaart.	18
Figuur 13: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000.	19
Figuur 14: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 3.	19
Figuur 15: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 4.	20
Figuur 16: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 11.	20
Figuur 17: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 13.	21
Figuur 18: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 21.	21
Figuur 19: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:50.000 type 24.	22
Figuur 20: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000.	23
Figuur 21: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:200.000 type 1.	23
Figuur 22: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:200.000 type 1a en 1c.	24
Figuur 23: Kenmerken van quartairgeologische kaart 1:200.000 type 3 en 3c.	24
Figuur 24: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen.	26
Figuur 25: Plangebied op de bodemgebruikerskaart.	26
Figuur 26: Plangebied op de bodemerosiekaart.	27
Figuur 27: Plangebied op de Ferrariskaart.	29
Figuur 28: Plangebied op het Primitief Kadaster.	31
Figuur 29: Plangebied op de Vandermaelenkaart.	31
Figuur 30: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen.	32
Figuur 31: Plangebied op de Poppkaart.	32
Figuur 32: Plangebied op British First World War Trench Map van juni 1917.	33
Figuur 33: Kartering WOI-sporen op basis van historische luchtfoto's.	34
Figuur 34: Plangebied op de luchtfoto van 1971.	35
Figuur 35: Plangebied op de luchtfoto van 1979-1990.	36
Figuur 36: Plangebied op de luchtfoto van 2000-2003.	36
Figuur 37: Plangebied op de luchtfoto van 2009.	37
Figuur 38: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart.	42

4 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	30
---	----

5 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016. Geoportaal GGA. Available at: <https://geo.onroerendergoed.be>.

AGIV, 2016a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016b. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodembedekkingsbestand. Opname 2001. Available at: https://download.agiv.be/Producten/Detail?id=12&title=Bodembedekkingsbestand_opname_2001.

AGIV, 2016c. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016d. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Digitaal Hoogte Model.

AGIV, 2016e. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemerosiekaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016f. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemgebruikskaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016g. VLAANDEREN AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE: Grootschalig Referentiebestand (GRB).

BEYAERT, M. e.a., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.

CAI, 2016. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerendergoed.be/>.

CARTESIUS, 2016. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

DOV VLAANDEREN, 2016a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2016b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2016c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

GEOPUNT, 2016a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

GEOPUNT, 2016f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.

GEOPUNT, 2016g. GEOPUNT VLAANDEREN: Luchtfoto 1971. Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016h. GEOPUNT VLAANDEREN: Luchtfoto 1979-1990. Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016i. GEOPUNT VLAANDEREN: Luchtfoto 2000-2003. Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016j. GEOPUNT VLAANDEREN: Luchtfoto 2009. Available at: <http://www.geopunt.be>.

IOE, 2016. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2016. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000. Kaartblad Oostende, Leuven*.